

Edukace a volnočasové aktivity uživatelů Domova Na Zámku v Nezamyslicích

Helena Klusalová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Helena KLUSALOVÁ**
Osobní číslo: **H118122**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Edukace a volnočasové aktivity uživatelů Domova
Na Zámku v Nezamyslicích**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na problematiku mentálního postižení, definice, psychologické zvláštnosti jedinců s mentálním postižením a druhy mentálního postižení
- na historii ústavní péče v ČR + historii pobytových služeb v Nezamyslicích
- na volný čas a jeho funkce, význam pro kvalitu života
- na popis nabídky edukačních, volnočasových a aktivizačních činností pro uživatele v Domově i mimo něj.

Součástí práce bude kvalitativní šetření zaměřené na využití nabízených volnočasových aktivit a názory zodpovědných pracovníků.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Elsová, A. Kapitoly z dějin psychopedie. Praha: SPN, 1983

Galajdová, L., Galajdová, Z. Canisterapie: Pes lékařem lidské duše. Praha: Portál, 2011

Hendl, J. Kvalitativní výzkum základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál, 2005

Švarcová, I. Mentální retardace. Praha: Portál, 2006

Valenta, M., Krejčířová, O. Psychopedie: kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných. Olomouc: Netopejr, 1997

Vážanský, M., Smékal, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

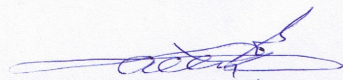
30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně .....
14.2.2014

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou volnočasových a edukačních aktivit osob s mentálním postižením v Domově Na Zámku v Nezamyslicích.

Je rozdělena do dvou částí, na část teoretickou a praktickou. Teoretická část přibližuje historii ústavní péče, problematiku mentálního postižení, možnosti vzdělávání osob s postižením a specifika využívání volného času u těchto osob. V teoretické části se dále zabývám volným časem, jeho funkcemi a významem volného času pro kvalitu života. V jedné kapitole pak zmiňuji stěžejní volnočasové aktivizační činnosti v Domově Na Zámku.

V praktické části jsem si dala za cíl prostřednictvím rozhovorů s uživateli a zaměstnanci Domova zjistit, zda jsou možnosti edukace a volnočasových aktivit v Domově Na Zámku dostatečné, a zda jsou tyto aktivity dostatečně materiálně a organizačně zajištěné.

Klíčová slova: mentální retardace, mentální postižení, osoba s postižením, Domov Na Zámku, volný čas, volnočasové aktivity, edukace, vzdělávání, uživatel.

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with leisure and educational activities of people with mental disabilities from Domov Na Zámku in Nezamyslice. The thesis is divided into two parts; a practical and a theoretical. The theoretical part gives insight into the history of an institutional care, the issue of mental disability, learning opportunities of the disabled and specifics of their spending of free time. Furthermore, leisure time, its function and importance for quality of life is described. The crucial activation leisure activities used in Domov Na Zámku are mentioned in one of the theoretical chapters as well.

The aim of the practical part is, through interviews with home users and staff, to determine whether the possibilities of education and leisure activities in Domov are convenient and whether these are sufficiently supplied in terms of both material and organizational.

Keywords: mental retardation, mental disability, person with disabilities, Domov Na Zámku, leisure time, leisure activities, education, user.

Poděkování:

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi, Ph. D. za podnětné rady při zpracování mé bakalářské práce.

Poděkovat chci také mému manželovi a dětem za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování této bakalářské práce.

Helena Klusalová

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Motto:

*Jsem o malinko jiný,
však proč mě litují nebo viní?
Že nejsem takový, jak oni řadoví?
Přesto jsem rád, že tu jsem.*

*Jsem, jaký jsem,
mé srdce není vlašné,
jak oni řadoví.
Přesto jsem rád, že tu jsem.*

*Jsem, jaký jsem,
to už se někdy stává,
že ten či ten
za druhým pokulhává.*

*Já spokojím se s málem,
o lásku prosím jen.
O přátelství a zájem,
na víc jak jeden den.*

*Já spokojím se s málem,
a budu vděčný Vám,
když vale dáte rázem
předsudkům a pomluvám.*

(Petr Šulista)

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 POJEM MENTÁLNÍ RETARDACE	12
1.1 KLASIFIKACE MENTÁLNÍ RETARDACE	13
1.2 ETIOLOGIE MENTÁLNÍ RETARDACE.....	15
1.3 PSYCHOLOGICKÉ ZVLÁŠTNOSTI JEDINCŮ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	16
2 HISTORIE ÚSTAVNÍ PÉČE	18
2.1 HISTORIE ÚSTAVNÍ PÉČE V ČESKÝCH ZEMÍCH	18
2.2 HISTORIE POBYTOVÝCH SLUŽEB V NEZAMYSLICÍCH	19
3 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	21
3.1 SYSTÉM VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ.....	21
3.2 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ V DOMOVĚ NA ZÁMKU V NEZAMYSLICÍCH	24
4 VOLNÝ ČAS	26
4.1 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	27
4.2 VÝZNAM VOLNÉHO ČASU PRO KVALITU ŽIVOTA.....	28
4.3 SPECIFIKA VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU U MENTÁLNĚ POSTIŽENÝCH.....	29
5 NABÍDKA VOLNOČASOVÝCH A AKTIVIZAČNÍCH ČINNOSTÍ V DOMOVĚ NA ZÁMKU	31
5.1 TERAPIE	31
5.2 POHYBOVÉ AKTIVITY	38
5.3 TRÉNINKOVÉ KURZY	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
6 ANALÝZA MOŽNOSTÍ EDUKACE A VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT V DOMOVĚ NA ZÁMKU	42
6.1 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	42
6.2 ANALÝZA ROZHOVORŮ SE ZAMĚSTNANCI	43
6.3 ANALÝZA ROZHOVORŮ S UŽIVATELI	47
6.4 VYHODNOCENÍ.....	50
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	59
SEZNAM PŘÍLOH	60

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma týkající se edukace a volnočasových aktivit osob s mentálním postižením v Domově „Na Zámku“ p. o. v Nezamyslicích (dále jen Domov Na Zámku).

Celé zařízení je rozděleno na sedm domovů (oddělení) a tréninkové bydlení. V jednotlivých domovech bydlí 115 uživatelů, z toho má 16 uživatelů lehkou mentální retardaci, 59 uživatelů středně těžkou mentální retardaci, 26 uživatelů těžkou a 14 uživatelů hlubokou mentální retardaci.

V Domově Na Zámku v Nezamyslicích pracuji již několik let, a denně se tedy s těmito osobami setkávám. Při takovýchto každodenních setkáních si velmi dobře uvědomuji, že i lidé postižení mají své sny, přání a tužby, tak jako zdraví lidé, a že potřebují ve všech úsecích svého života především pomoc, podporu, porozumění, trpělivost a lásku a v neposlední řadě kvalitní náplň svého volného času.

Když se podívám na danou problematiku očima pečovatelky, vidím sice těžkou, vyčerpávající a nikdy nekončící starost o tyto lidi, ale také radost, když se jim něco podaří, vděčnost za každé hezké slovo a pohlázení a ten jas v očích, když jsou šťastní. V těch chvílích mi dává má práce smysl a pocit naplnění.

V průběhu let jsem si mnohokrát ověřil, že osoby s postižením jsou mnohdy šťastnější a spokojenější než my, a že svůj hendikep, i když je v mnoha případech velký, si nepřipouštějí. Tuto skutečnost by měla přijmout i široká veřejnost a uvědomit si, že lidé s postižením mají stejná práva a povinnosti jako my ostatní.

K těmto neopomenutelným právům patří mimo jiné i právo na seberealizaci, na stimulační okolí, právo na začlenění do sociálního kolektivu, na práci s přihlédnutím k jejich schopnostem a možnostem, ale také právo na vzdělání a možnost trávit svůj volný čas podle svých potřeb a představ.

Již to, že se někteří jedinci narodili s hendikepem, jim ztěžuje život, a proto si myslím, že je velmi podstatné, aby byli všichni lidé, tedy nejen pedagogové a osoby, které se o tyto osoby starají, seznámeni s danou problematikou a mohli tak dopomoci osobám s postižením k tomu, aby vedli relativně samostatný a kvalitní život. Z tohoto důvodu nemůžeme osoby s postižením segregovat do speciálních zařízení, ale je nutné je co možná nejvíce integrovat do běžné společnosti a pomáhat jim při začleňování do edukačních

a volnočasových aktivit, jejichž prostřednictvím se jejich osobnost rozvíjí. Přičemž tyto představují jen jeden z mnoha podnětů, který jim dodává pocit naplnění a seberealizace.

Vše výše zmiňované mi bylo impulzem zaměřit se ve své práci na problematiku edukace osob s mentálním postižením v konkrétním zařízení, na to, jaké mají nabídky a možnosti k využití svého volného času a jakým způsobem ho ve skutečnosti tráví, zda mohou svůj volný čas trávit i mimo toto zařízení, případně co jim brání volný čas trávit podle svých představ.

Je mi jasné, že problematika týkající se osob s mentálním postižením je velmi široká a složitá, ale v žádném případě není neřešitelná. Soudím také, že by se touto otázkou měla zaobírat nejen široká veřejnost, ale i státní orgány v daleko větší míře. Velmi důležité je, aby si všichni uvědomili, že záleží jen a jen na nás, zda budou mít tito lidé alespoň malou šanci žít šťastný a plnohodnotný život ve společnosti, nebo zda budou odkázáni přežívat na jejím okraji.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POJEM MENTÁLNÍ RETARDACE

Při řešení daného problému je důležité pochopit, co je to vlastně mentální retardace, jak a kdy vzniká a také, jaké jsou psychologické zvláštnosti osob s mentálním postižením.

Co to tedy mentální retardace je? Pojem mentální retardace se poprvé objevil v Terminologickém speciálně pedagogickém slovníku, který vydalo UNESCO v roce 1977 a je odvozený z latinského slova mens – mysl, rozum a slova retardatio – zdržet, zaostávat.

Z toho vyplývá, že mentální retardaci lze definovat jako zaostávání rozumu. Jarmila Pipeková (1998) ji popisuje jako vrozený, nebo částečně získaný defekt rozvoje rozumových schopností nebo jako vývojovou poruchu integrace psychických funkcí, která postihuje jedince ve všech složkách jeho osobnosti – duševní, tělesné a sociální.

Podle Dolejšího (1973, s. 38) je „Mentální retardace vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostacích genetických vloh, na porušeném stavu anatomicko-fyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání, na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace senzorické, emoční a kulturní, na deficitním učení, na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu, typologických zvláštnostech vývoje osobnosti“.

Lidé s mentálním postižením tedy nejsou schopni dosáhnout odpovídajícího stupně mentálního vývoje vzhledem ke svému věku a mají nízkou úroveň rozumových schopností. Tato se projevuje především nedostatečným rozvojem myšlení, ztíženou schopností učení a také špatnou sociální adaptací. Ve většině dostupné literatury se uvádí, že jde o stav trvalý.

Švarcová (2006, s. 15) však ve své knize Mentální retardace uvádí: „Postižení, stejně jako zdraví je vždy relativní. Podle donedávna uznávaného názoru se soudilo, že mentální retardace je postižení trvalé a zcela nezměnitelné. Předpokládalo se, že úroveň inteligence je konstantní a že naměřené IQ zůstává stabilní od raného dětství až do dospělosti. Z výsledků novějších výzkumů však vyplývá, že v řadě případů lze vhodným pedagogickým a psychologickým působením dosáhnout u některých mentálně postižených dětí výrazného zlepšení rozumových schopností, zejména když je jim včas věnována dlouhodobá intenzivní kvalifikovaná péče.“

Zkušenosti však ukazují, že lze inteligenční schopnosti trpělivou a poctivou prací s postiženým jedincem opravdu zlepšit. Toto zlepšení je však v rozsahu jednotek bodů, a je tedy v celkovém hodnocení téměř nepodstatné.

Počet mentálně postižených osob v populaci není přesně známý. Mentálně postižení však tvoří jednu z nejpočetnějších skupin mezi všemi postiženými a jejich počet nejen u nás, ale i ve světě, stoupá. Tento nárůst lze přičítat především lepší medicínské a pediatrické péči. Pipeková (1998) ve své knize uvádí, že podle údajů OSN pro výchovu, vědu a kulturu a WHO je v populaci asi 3,1 % takto postižených osob, z toho těžce mentálně postižených asi 0,1%.

1.1 Klasifikace mentální retardace

Mentální retardace, nebo též oligofrenie, představuje snížení úrovně rozumových schopností v psychologii označovaných jako inteligence. Při její klasifikaci se v současnosti vychází z 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, která se používá od roku 1992 a podle níž se mentální retardace dělí do šesti základních kategorií.

IQ 50 - 69, lehká mentální retardace (dříve debilita) - u dospělých odpovídá mentálnímu věku 9 - 12 let a představuje asi 80% z celkového množství jedinců s oligofrenií.

I když si takto postižení lidé mluvu osvojují později, jsou schopni řeč užívat v každodenním životě účelně. Většina z nich je také plně nezávislá v osobní hygieně a praktických domácích pracích. Zaměstnání těchto lidí vyžaduje uplatnění spíše praktických než teoretických schopností a mohou se za určitých okolností zařadit do běžného života. Důsledky nemoci se však více projevují, pokud je postižený také značně emočně a sociálně nezralý.

IQ 35 - 49, středně těžká mentální retardace (dříve imbecilita) - u dospělých odpovídá mentálnímu věku 6 - 9 let a představuje asi 12% z celkového množství jedinců s oligofrenií.

U osob patřících do této kategorie je velmi opožděný rozvoj používání a pochopení mluvené řeči a také je omezena vlastní soběstačnost a zručnost. V této skupině jsou obvykle podstatné rozdíly v rozsahu schopností. Někteří jedinci si osvojí základy čtení, psaní a počítání, zatímco jiní se dokážou stěží domluvit. Někteří jsou schopni pod

odborným dohledem vykonávat jednoduchou manuální práci, jiní se sami vůbec neobslouží.

IQ 20 - 34, těžká mentální retardace (dříve prostá idiocie) - u dospělých odpovídá mentálnímu věku 3 - 6 let a představuje asi 7% z celkového množství jedinců s oligofrenií..

I u osob patřících do této kategorie dochází k opožděnému vývoji a používání řeči, toto opoždění je však mnohem výraznější. Trpí poruchami motoriky a různými přidruženými vadami. Vzdělávání osob s těžkou mentální retardací je značně obtížné, ale včasná a systematická výchovná, vzdělávací a rehabilitační péče přispívá k celkovému rozvoji jejich schopností, dovedností a ke zlepšení kvality jejich života.

IQ nižší než 20, hluboká mentální retardace (dříve idiocie nebo také vegetativní idiocie) - u dospělých odpovídá mentálnímu věku pod 3 roky a představuje asi 1% z celkového množství jedinců s oligofrenií.

Tito jedinci jsou značně omezeni ve schopnosti porozumět a bývají většinou imobilní a inkontinentní. Jejich soběstačnost je mizivá a potřebují neustálou pomoc druhé osoby. Možnost edukace je velmi omezená.

Jiná mentální retardace.

Pokud nelze pomocí obvyklých metod stanovit stupeň mentální retardace kvůli přidruženým somatickým nebo senzorickým poškozením, je postižená osoba zařazena do této skupiny.

Nespecifikovaná mentální retardace.

Používá se, pokud je mentální postižení prokázáno, ale nelze pacienta zařadit do žádné z výše uvedených kategorií. Snížení intelektu obvykle nesouvisí s organickým poškozením mozku, ale bývá zapříčiněna jinými faktory (genetickými, sociálními) (Švarcová, 2006).

Dále se můžeme setkat s **pseudooligofrenií**, nebo také zdánlivou mentální retardací. Tato není zapříčiněná poškozením CNS, ale nedostatečnou stimulací prostředí dítěte. Prostředí a sociální faktory se mohou podílet na variaci IQ v rozmezí 10 - 20 bodů. Tento stav není trvalý, ale při změně a zlepšení nepodněného prostředí může dojít ke zlepšení stavu (Vítková, 1994).

1.2 Etiologie mentální retardace

Když se narodí rodičům dítě s mentálním postižením, hledají odpověď na otázku, proč k tomu došlo. Žádný viník ani prosté a jednoduše zjistitelné příčiny však většinou neexistují. Etiologie tohoto onemocnění jsou rozmanité a jednotná klasifikace v podstatě není. Různí autoři dělí příčiny vzniku rozličně. Všichni se však shodují, že na konečný stav osoby působí mnoho rozmanitých vlivů, které se navzájem ovlivňují a kombinují. Například Langer (1995) nebo Švarcová (2006), uvádějí toto dělení:

příčiny endogenní (vnitřní) - nemoc vzniká vlivem genetických mutací nebo může dítě zdědit nemoc či nedostatečné vlohy po předcích,

příčiny exogenní (vnější) - vzniklé vlivem prostředí,

příčiny vrozené - k poškození mentálních schopností dochází z různých příčin do dvou let života,

příčiny získané (demence) - jedná se o snižování již získaných kognitivních schopností jedince, které nastává kdykoliv po druhém roce života a v porovnání s oligofrenií má stupňující se charakter s tendencí postupného zhoršování a prohlubování symptomů.

Valenta a Müller (2009) se kloní k tomuto dělení:

Období prenatalní, kdy příčiny mohou být genetické, environmentální (intoxikace matky a plodu, onemocnění infekční chorobou typu zarděnek), vlivem záření, úrazu matky atd. 80% všech případů mentálního postižení vzniká v tomto období.

Období perinatální, kdy poškození vzniká v souvislosti s porodem a bezprostředně po něm, vlivem abnormality plodu, abnormality porodních cest, hypoxie (dušení dítěte), atd. V perinatálním období vzniká 8% všech případů mentální retardace.

Období postnatální, ve kterém vzniká poškození vlivem úrazů, traumat, nádorů nebo zánětů mozku, silné deprivace nebo vlivem infekčního onemocnění.

Postižení mentálních schopností však často vzniká v kombinaci polygenně podmíněného nízkého nadání a malé výchovné podnětnosti. Jedná se o děti obdobně postižených rodičů, jejichž intelektová i vzdělanostní úroveň je nízká. Tyto děti jsou svými rodiči ovlivněny dvojnásob, a to, že jim předávají horší genetické předpoklady a zároveň nepřiměřenou a intelektově nedostačující výchovu (Vágnerová 1999).

1.3 Psychologické zvláštnosti jedinců s mentálním postižením

Každý člověk je individuální a jedinečný a platí to i u osob s mentálním postižením. Přesto však u těchto osob lze nalézt určité společné znaky a individuální zvláštnosti, které jsou závislé na druhu mentálního postižení, na jeho hloubce a rozsahu.

U jedinců s mentálním postižením je nutné brát ohled na výrazné omezení všech jejich schopností a zejména na jejich nízké schopnosti komunikovat a vyjádřit vlastní pocity. Proto je velmi těžké tyto individuální zvláštnosti obvyklými metodami diagnostikovat (Švarcová, 2006).

Osoby s mentálním postižením mají *omezené reflexy*, které mohou být mnohdy pozorovány již od narození, trpí poruchami vizuomotoriky a pohybové koordinace.

Mají také slabou soustředěnost a těkavou *pozornost*. Schopnost udržet pozornost se různí dle postižení a časové křivky dne. Záměrná pozornost se vyznačuje nestálostí a snadnou unavitelností s délkou soustředění maximálně 15 -20 minut. Poté musí následovat relaxace. Zkušenost však potvrzuje, že je to velice individuální. Někdo není schopen svou pozornost udržet ani deset minut, jiný zvládne spolupracovat celou vyučovací hodinu.

U lidí s mentální retardací je charakteristická nízká kapacita *paměti*, pomalejší tempo při osvojování si všeho nového a velmi špatné uchovávání informací spojené s nepřesným vybavováním. Mají také velmi omezenou logickou paměť, mechanická paměť je však na daleko lepší úrovni. Tyto osoby si umí zafixovat věty i delší úseky textu, ale zpravidla nechápou jejich obsah. V Domově žije například uživatelka s těžkou mentální retardací, která umí z paměti celé pasáže písní, reklamy v rádiu i televizi, ale rozhodně neví, co to všechno znamená.

Mentálně postižení lidé mají jednoduché, nesoustavné *myšlení* s velmi omezenou schopností abstrakce a zobecnění. Člověk s mentálním postižením spíše vzpomíná, než přemýšlí, jeho myšlení je omezeno na konkrétní souvislosti mezi předměty a jevy. Jejich myšlení je také nekritické, nikdy nepochybují o správnosti momentálních myšlenek a nepřipouští si chybnost jejich výroků. Logické a vztahové myšlení je velmi limitované. Vlastní zkušenost potvrzuje, že si málo mentálně postižených uživatel nechá vysvětlit svoji chybu. Jsou jak malé děti, které musí na všechno přijít sami.

Osoby s takovým postižením se vyznačují také opožděným a vadným vývojem *řeči*, nedostatečnou slovní zásobou, určitou neohrabaností ve vyjadřování, poruchami v interpersonálních skupinových vztazích a v komunikativních dovednostech obecně.

Mentálně postižení jedinci „trpí“ nedostatečnou rozvinutostí *volních vlastností* a sebereflexe, a nastává u nich nedostatek iniciativy a neschopnost řídit své jednání. Rozvoj volních vlastností u mentálně postižených a podřízenost jejich jednání vzdáleným a rozumovým motivům bezprostředně závisí na úrovni rozvoje jejich potřeb. Tito lidé by hodně mohli, jen kdyby chtěli (Valenta, Krejčířová, 1997).

Jejich *chování* je impulzivní, hyperaktivní, nebo naopak zpomalené, mají nízkou úroveň sebekontroly. Projevování citů je buď ploché, nebo naopak velmi výbušné a city a nálady se rychle střídají. Mentálně zaostalé osoby reagují i na neadekvátní podněty. Snadněji než zdraví lidé podléhají afektům (Rubinštejnová, 1976).

Psychický vývoj lidí s postižením se odvíjí podle obdobných zákonitostí jako u lidí bez postižení. Tento vývoj je však pevně určen aktuální úrovni jejich mentálních schopností a je dán na celý zbytek života. Proto osoba s mentálním postižením nemůže v žádné oblasti psychiky docílit vyšší úrovně než osoba bez mentálního postižení.

2 HISTORIE ÚSTAVNÍ PÉČE

Nejvíce přínosným prostředím pro život a vychovávání dítěte s mentálním postižením dítěte je rodina. V žádných jiných podmínkách mu nemůže být poskytnuto tolik lásky, jistoty, pocitu bezpečí a stejné množství pozornosti a podnětů pro jeho rozvoj. Ne všichni rodiče jsou však ochotni nebo schopni se o takto postižené dítě starat. Proto jsou pro osoby s mentálním postižením zřizovány zařízení s denním, týdenním nebo celoročním pobytem. Nebylo tomu tak ale vždy, jak bude ukázáno v následující kapitole.

2.1 Historie ústavní péče v českých zemích

Na konci 17. století si začínají lidé více všimnout problematických osob a osob s postižením, jak mentálním tak psychickým. V této době je však trend tyto lidi „uklidit z očí“, a tak se pro ně začínají zřizovat velké ústavy. Postižené osoby pak bývají často zneužívány jako levná pracovní síla.

Až v 60. letech 19. století dochází ke změně a zařízení, která sloužila k vylučování lidí ze společnosti, se začínají zajímat o jejich potřeby. Tehdy vznikají v českých zemích první ústavy pro takto postižené obyvatele se snahou o jejich větší vzdělatelnost. V tehdejší době se však jednalo pouze o pokusy vzdělávat a vychovávat tyto osoby, neboť se ještě nedostávalo patřičného vzdělání ani zdravé mládeži (Ludvík, 1956).

V 19. století došlo také k úpravě zákona, která umožnila zřizovat zařízení pro vzdělávání „abnormálních občanů“. Tyto vzdělávací možnosti byly zakotveny v říšském zákoně o školách obecných z roku 1869 a jeho novele z roku 1883. Další významný přínos do vzdělávání slabomyslných přinesly tři „Čadovy sjezdy“, které řešily postavení osob s postižením ve společnosti a možnosti jejich vzdělávání.

O počátcích organizované péče v českých zemích pak můžeme mluvit v souvislosti se založením Ernestina MUDr. Karlem Slavojem Amerlingem /1807 - 1884/ v roce 1871 v Praze. V tomto zařízení se kladl největší důraz na nácvik sebeobsluhy a na rukodělné práce, dále pak na domácí práce, práci na zahradě a na poli. Z další edukační péče pak můžeme jmenovat čtení, psaní, rýsování, tělocvik, biblická dějprava nebo kreslení (Eisová, 1983).

Další, kdo se podílel na rozvoji péče o slabomyslné, byl Josef Zeman/1867 - 1961/. Cílem Zemanových snah bylo zestátnění péče o slabomyslné, což se stalo skutečností až po roce 1948.

Velký vliv na zřizování ústavů a přístupu k slabomyslným lidem měly i rozličné státní režimy. V období druhé světové války, kdy nacisté prosazovali takzvanou čistou rasu, se lidé s postižením izolovali do velkých zařízení a postupně se vyhlazovali a v době Třetí Říše bylo zavražděno veliké množství osob s mentálním postižením.

V období komunistického režimu byli lidé s postižením zavíráni do ohromných ústavních komplexů, kde byla individualita jedince s postižením zcela popřena a možnost integrace do běžného života mizivá. Takový člověk se pak stával celoživotně odkázaný na ústavní péči. Až po listopadu 1989 se začínají tato zařízení a režim v nich více soustřeďovat na individualitu uživatele a začínají sice s pozvolnou, ale přece jen s integrací svých klientů do běžného života.

V roce 2007 vstoupil v platnost zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách, který dává nejen lidem s mentálním postižením větší šanci a naději na uplatnění jejich práv, ale také větší možnosti k integraci do společnosti.

2.2 Historie pobytových služeb v Nezamyslicích

Sociální péče v Nezamyslicích je spjatá s místním zámekem, který společně s místním kostelem svatého Václava a farou vytváří dominantu městyse. Není přesně známo, kdy tento zámek vznikl, ale byl s největší pravděpodobností založen rodem Augustiniánů a první oficiální zmínka o něm je z roku 1704. Tento řád byl však v roce 1784 zrušen a zámek zel několik let prázdnotou. Následně mělo zdejší zámek v majetku mnoho vlastníků. Jedním z nich byl i baron Mundi, od kterého jej v roce 1871 zakoupil arcibiskup Fürstenberg pro potřeby olomouckého arcibiskupství. Arcibiskup se však o zámek nebyl schopný dostatečně starat, a tak ho nakonec v roce 1878 předal do užívání řádu sester svaté Hedviky. Zámek byl však ve značně zanedbaném stavu a potřeboval nutné opravy. Po nezbytných úpravách se mohly nastěhovat do několika pokojů na zámku, a bylo jim uděleno povolení vychovávat zanedbané děti. Sestry se ještě v době oprav zámku ujaly péče o šest sirotek převážně z blízkého okolí. Později povolilo Moravské místodržitelství i zřízení penzionátu. Ke konci roku 1879 žilo v zámku asi dvacet sirotek a v roce 1881 jich bylo již 27.

Řád svaté Hedviky vedl v místním zámku sirotčinec, školu, dívčí penzionát a později i školu mateřskou. Tím, jak se rozvíjela škola, rozšiřoval se i penzionát. Bydlelo a vzdělávalo se zde 50 - 60 děvčat z různých zemí. Vyučovalo se zde převážně německy, ale sestry vyučovaly i v jazyce českém. Děvčata se zde zdokonalovala nejen v ručních pracích, ale také prohlubovala své hudební nadání a znalosti cizích jazyků. Finanční zdroje, které sestry získávaly z vedení penzionátu, časem pokrývaly veškeré výdaje spojené s chodem ústavu a umožňovaly tak sestrám přijímat do péče bezplatně mnoho sirotků.

Sestry působily na místním zámku až do konce druhé světové války. Po válce byl však jejich německý původ překážkou k dalšímu pobytu na českém území, a proto zde jejich práci přebírají sestry řádu svatého Dominika. Ty obdržely 20. 6. 1947 svolení k založení ústavu pro tělesně postižené. Později bylo zařízení zestátněno a péči, nyní již o mentálně postižené, přebírají sestry premonstrátky. Pod záštitou Československé katolické charity zde pečují o více jak sto postižených chlapců a dívek. V roce 1960 se začíná o budovu starat stát, je tak zajištěno financování a celý zámek je postupně rekonstruován. Celé zařízení vede civilní osoba, ale sestry premonstrátky zde působí až do roku 1975. V této době se již do popředí zájmu začínají dostávat chovanci ústavu a jejich potřeby. Začínají se tudíž budovat pracovní terapie a budovy pro zájmové činnosti chovanců. V osmdesátých letech je vystavěna tělocvična, sportovní hřiště a bazén.

Roku 1978 přichází období výchovných změn. V ústavu začínají působit odborně připravení zaměstnanci, kteří vzdělávají zdejší klienty v rozličných zájmových činnostech, terapiích a zapojují je i do výuky a vzdělávání. Až do roku 2002 patřilo zařízení pod Okresní ústav sociálních služeb Prostějov a neslo název Ústav sociální péče pro mládež a dospělé (Outrata, 2006).

Od 1. ledna 2003 se zařízení stalo součástí Sociálních služeb Prostějov a od 1. 1. 2008 je oficiální název tohoto zařízení Domov „Na Zámku“, p. o. Nezamyslice.

3 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Základy výchovy u osob s mentálním postižením jsou odpovědností rodičů nebo vychovatelů v ústavech sociální péče. Právo na vzdělání však máme všichni bez rozdílu našich mentálních schopností, a pokud je schopnost dítěte prospívat v běžném školském systému omezena, má mít takové dítě přístup do zařízení a institucí, které uspokojí jeho potřeby. Mimo možnosti integrace osob s mentálním postižením do systému běžných školských zařízení se edukace osob s mentálním postižením realizuje také v rámci celé řady speciálních škol a zařízení.

Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením je velmi zdoluhavá, obtížná a na její realizaci je třeba více speciálních pomůcek a metod než u osob bez postižení. Již dávno pominuly ty doby, kdy se děti dělily na vzdělavatelné a nevzdělavatelné. V současnosti vyplývá právo na vzdělání každého jedince z Listiny základních práv a svobod a legislativně ho upravuje školský zákon (č. 561/2004 Sb.).

Úspěšnost výchovy a vzdělávání jedince s mentální retardací závisí na mnoha faktorech. K nejdůležitějším patří typ, forma, druh a hloubka mentálního postižení, také doba vzniku, klinické symptomy, kombinace s dalším postižením, ale i ochota a schopnost spolupráce tohoto jedince a pedagogického pracovníka (Pipeková, 1998).

U osob s mentálním postižením proto mluvíme o vzdělávání celoživotním.

3.1 Systém výchovy a vzdělávání

Edukace osob s mentálním postižením může probíhat v rámci běžných typů škol nebo také prostřednictvím škol speciálních. Trendem současné doby je proces začleňování osob se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných typů škol, takzvané inkluzivní vzdělávání. V tomto případě je však nutné dobře zvážit celkovou psychickou připravenost pro zařazení postiženého dítěte mezi děti bez hendikepu.

Alternativou pro žáky, kteří se nemohou z jakéhokoliv důvodu zařadit do vzdělávání v běžných školách, jsou pak školy speciální. Cílem těchto škol je prostřednictvím speciálních didaktických postupů umožnit všem žákům maximální rozvoj jejich schopností, dovedností a dosáhnout co největší samostatnosti.

Edukativní proces osob s mentálním postižením můžeme rozdělit podle Valenty (2003) na čtyři oblasti:

- Předškolní vzdělávání,
- Vzdělávání v období povinné školní docházky,
- Vzdělávání v rámci profesní přípravy,
- Celoživotní vzdělávání.

Předškolní vzdělávání

Raná péče představuje instituci, která je zaměřená na děti ve věku od narození do tří let. V praxi se však setkáváme s tím, že dítě dochází do rané péče až do doby, než nastoupí do školy, zpravidla tedy do sedmi až osmi let.

Program Portage je program včasné stimulace, při kterém probíhá u dětí s mentálním postižením nácvik pohybových aktivit, rozvoj komunikativních a sociálních dovedností, rozumová stimulace nebo nácvik sebeobsluhy.

Mateřskou školu může navštěvovat dítě s lehkým mentálním postižením od tří let věku až do nástupu do školy.

Mateřská škola speciální je určena pro děti s těžšími formami postižení. V těchto mateřských školách je snížený počet dětí a personální, didaktické a materiální vybavení je přizpůsobeno speciálním potřebám těchto dětí.

Denní stacionář je alternativní instituce mateřské školy nebo jeslí (Valenta a kol., 2003).

Vzdělávání v období povinné školní docházky

Přípravný stupeň základní školy speciální je určený pro děti s těžšími formami mentálního postižení a slouží jako příprava těchto dětí na povinnou školní docházku. Děti zde dochází od pěti let. Délka tohoto stupně může trvat až tři roky a do povinné školní docházky se nezapočítává.

Základní škola praktická (dříve zvláštní škola), trvá devět let a umožňuje dětem s lehkou mentální retardací dosáhnout co možná nejlepších znalostí, dovedností a rozvoje individuálních kvalit s přihlédnutím k jejich schopnostem a možnostem. Výukový plán zde tvoří obdobné předměty jako v normální základní škole, rozdíly jsou pouze v rozsahu

učiva, které je upravováno dle úrovně a schopností žáků. Výukový plán obsahuje také více hodin pracovní výchovy. Žáci po absolvování základní školy praktické získávají základní vzdělání a měli by být připraveni k integraci do běžného života (Švarcová, 2006).

Základní škola speciální (dříve pomocná škola) je určena pro žáky, kteří nejsou schopni prospívat v základní škole ani v základní škole praktické. Navštěvují ji žáci se středně těžkou, v některých případech i s těžkou mentální retardací. Pod odborným vedením speciálních pedagogů a asistentů si zde osvojují základní znalosti, dovednosti a návyky, které potřebují k co možná největší nezávislosti na péči jiných osob. Součástí vzdělávacího programu na těchto školách jsou předměty jako rozumová, smyslová, tělesná, výtvarná, hudební a pracovní výchova. Pro žáky základní školy speciální má tělesná a pohybová výchova zvláštní význam. Napomáhá jim totiž rozvíjet jejich motoriku a celkovou obratnost, případně i určitou pohodlnost. Tato škola trvá deset let a po jejím absolvování získává žák základy vzdělání (Mühlpachr, 2010).

Vzdělávání v rámci profesní přípravy

Střední odborné učiliště mohou navštěvovat žáci s mentální retardací, kteří splní požadavky přijímacího řízení daného učiliště, a dovoluje jim to zdravotní stav. V praxi je to však málo realizovatelné (Valenta a kol., 2003).

Odborné učiliště navazuje na učivo základní školy praktické, které dále rozvíjí a je doplněno praxí v daném oboru. V současnosti existuje poměrně mnoho možností při vybírání profesní přípravy, z kterých si zájemci mohou zvolit učební obor dle svých zájmů a schopností. Po absolvování dvou nebo tří let je toto vzdělání ukončeno výučním listem.

Praktická škola s jednoletou přípravou je určena pro žáky s těžkými formami mentálního postižení, kteří dokončili povinnou školní docházku a z nějakých důvodů se nemohou vzdělávat na jiných typech škol. Dříve sloužily tyto školy pouze pro dívky, ale v současné době jsou zřizovány již pro obě pohlaví. Vyučují se zde odborné předměty jako je rodinná výchova, praktické cvičení nebo ruční práce a žáci se tak připravují na pomocné a úklidové práce nebo na práci v chráněných dílnách.

Praktická škola s dvouletou přípravou je zde pro žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku v základní škole praktické, v základní škole speciální, v nižším než devátém ročníku základní školy a v některých případech i v devátém ročníku základní školy

a soustředí se na přípravu žáků k výkonu jednoduchých činností a k činnostem potřebných pro praktický život a dát jim základy jak odborných tak manuálních dovedností potřebných v oboru jejich odborného zaměření (Mühlpachr, 2010).

Celoživotní vzdělávání

Večerní školy nemají žádné psané vzdělávací programy a jejich náplní je hlavně rozvoj a doplnění komunikativních dovedností, rozvoji a upevňování již získaných vědomostí, lepší orientaci ve světě a v životě, práce s informačními technologiemi nebo i výuka cizích jazyků. Tyto školy jsou pro jedince s mentálním postižením velmi prospěšné, neboť rozvíjí nejen jejich intelekt, ale také sociální citění a napomáhají ke kvalitnímu a vhodnému trávení volného času (Valenta a kol., 2003).

3.2 Výchova a vzdělávání v Domově Na Zámku v Nezamyslicích

Pro výchovu a vzdělávání je v Domově Na Zámku v Nezamyslicích k dispozici odloučené pracoviště Střední školy, Základní školy a Dětského domova v Prostějově. V tomto odloučeném pracovišti jsou dvě třídy ZŠ speciální a jedna třída praktické školy jednoleté. Tyto třídy jsou umístěny v prostorách zahrady v Domově Na Zámku.

Do školy dochází 21 dětí se středně těžkým, těžkým a hlubokým mentálním postižením, s autismem i žáci s vadami smyslů a epilepsií, většina žáků je imobilních. Do školy dochází pouze děti z Domova Na Zámku. Někteří žáci mají výuku z důvodu zdravotního hendikepu upravenou na dvanáct hodin za týden a vzdělávají se podle Individuálního vzdělávacího plánu (Mertin, 1995). Na tomto odloučeném pracovišti probíhá intenzivní spolupráce s vysokými školami a studenti těchto škol zde konají svou odbornou praxi. Škola také využívá služeb externích pracovníků Domova Na Zámku, a to psychologa, psychiatra, fyzioterapeutky, logopedky a jiných.

Zdejší odloučené pracoviště prošlo celkovou rekonstrukcí a splňuje všechny materiální, prostorové a hygienické požadavky. Všechny třídy jsou bezbariérové. Dvě z těchto tříd mají k užívání dvě místnosti. V jedné z nich probíhá samotné vyučování, v té druhé pak relaxace mezi jednotlivými předměty. Všechny třídy jsou vybaveny počítačem, televizí, přehrávačem CD a DVD disků, rehabilitačními pomůckami (kuličkový bazén, žíněnka, rehabilitační míč, polohovací vaky, polohovací klíny...). K výuce zde využívají speciálně

konstruované židle a stolky se sklopnou deskou a mnoho polohovacích pomůcek. Škola využívá také zdejší tělocvičnu, ve které probíhá společná výuka hudební výchovy a zdravotně pohybové výchovy. Pro potřeby výuky i pro relaxaci využívají učitelé a žáci také velkou zámeckou zahradu, kde probíhá i výuka pracovní výchovy.

Vzdělávání v ZŠ speciální probíhá podle Rehabilitačního vzdělávacího programu a podle Školního vzdělávacího programu „Je nám spolu dobře“(2008). K obsahu výchovy a vzdělávání žáků patří rozumová výchova (jazyková a řečová výchova, matematická představivost a rozvoj poznání), hudební výchova (relaxace, muzikálnost, koncentrace pozornosti), výtvarná výchova (základní dovednosti při práci s tužkou), pracovní výchova (rozvoj zručnosti a vztahu k práci), tělesná výchova (radost z pohybu, zvyšování tělesné zdatnosti, rozvoj pohybové dovednosti) nebo vytváření kulturně sociálních a hygienických návyků.

Od 1. září 2012 v jedné třídě probíhá výuka Praktické školy jednoleté. Tato třída má k dispozici cvičnou kuchyňku s veškerým potřebným vybavením, keramickou a dřevozpracující dílnu, prádelnu a školní pozemek. Ve vyučovacích osnovách Praktické školy jednoleté jsou předměty, které mají připravit žáky na pomocné práce a práce v domácnosti. Jsou to jazyková komunikace, matematika, informační a komunikační technologie, společenskovední základy, výtvarná výchova, hudebně dramatická výchova, tělesná výchova, rodinná výchova, práce v domácnosti, praktické činnosti a základy ručních prací.

Na výuce se v každé učebně podílejí dva pedagogičtí pracovníci, a to učitel a jeho pedagogická asistentka. Zaměstnanci splňují všechny kvalifikační požadavky potřebné pro tuto práci a dále se vzdělávají na speciálních odborných seminářích a kurzech.

4 VOLNÝ ČAS

Cesta k rozvoji a humanizaci osob s mentálním postižením však v Domově Na Zámku v Nezamyslicích nespočívá pouze v základní péči a edukaci. Neméně důležité podněty a sociální kontakty získávají uživatelé Domova také při trávení svého volného času.

Tím, jak se společnost vyvíjela, tím, jak probíhala industrializace a mechanizace práce a také vyčleněním pracovní doby od zbylého dne, se vyvíjelo i chápání a využívání volného času. V současnosti se setkáváme s nespočtem definic, které se více či méně od sebe odlišují.

Čas tedy můžeme rozdělit na čas volný a čas, kdy musíme vykonávat určité povinnosti. Mezi volným časem a povinnostmi je však jen velmi nejasná hranice. To, co někdo cítí jako povinnost, může jinému přinášet radost a zábavu a naopak.

Co je to vlastně volný čas? Již Aristoteles tvrdil, že volný čas má být naplněn činností, která není nasměrována k žádnému cíli a kterou milujeme pro sebe samu. Naopak Platón viděl volný čas jako prostředek k dosažení určitého cíle. (Filipcová, 1970).

V církevních a výchovných zařízeních zase platilo, že „zahálka a prázdný čas jsou sestrami hříchu,“ a proto bylo cílem v těchto zařízeních žactvo neustále a za každou cenu zaměstnávat (Přadka, 1999).

„V době agrární volný čas v podstatě neexistuje. Práce se řídí podle přírodních cyklů ročních dob a dnů. Je intenzivní v pěkné roční době, zpomalená ve špatné. Tato práce má přirozený rytmus, je přerušována přestávkami, zpěvy, hrami, obřady. Spadá v jedno s denní činností“ (Dumazedier, 1966, s. 443).

Sociology je volný čas definován jako období, které člověku zbude po odečtení doby pracovní, doby nutné k dopravě do zaměstnání, doby věnované domácnosti a rodině a také doby nutné k obstarání nezbytných biologických potřeb (Filipcová, 1970).

Pro Hofbauera (2004) je volný čas jako činnost, kterou člověk vykonává s očekáváním a na základě vlastní svobodné vůle, která s sebou přináší radostné chvíle a uspokojení.

Vážanský a Smékal (1995) definují volný čas z pozitivního nebo negativního pohledu. Z pohledu pozitivního je volný čas prostor, se kterým může jedinec svobodně disponovat a může se v něm svobodně realizovat, aniž by byl závislý na svých povinnostech. V pohledu negativním je volný čas doba, která nám zůstane po splnění všech povinností a uspokojení fyziologických potřeb.

Volný čas lze tedy chápat jako dobu, která nám dává svobodnou volbu k našim činnostem. Činnosti provozované ve volném čase si vybíráme nezávisle na našich povinnostech, vykonáváme ji dobrovolně a máme z ní příjemné pocity a uspokojení. Problematikou volného času se zabývají jak pedagogové, sociologové, tak i psychologové. V současnosti je to také úspěšné podnikatelské odvětví.

4.1 Funkce volného času

Jednou z prioritních otázek nauky volného času jsou jeho funkce v novodobé společnosti. Volný čas totiž během historie svou funkci mírně měnil. Ve starověku a středověku měl volný čas vedle funkce rekreační i funkci sociální a náboženskou, kdy lidé věnovali svůj volný čas náboženským bohoslužbám, rozjímání a návštěvy bohoslužeb sloužily také k navazování sociálních kontaktů. Tři základní funkce volného času současnosti stanovil již v sedmdesátých letech dvacátého století francouzský sociolog Dumazedier (1966). Jsou to funkce relaxační, zábavná a sebevzdělávací.

Pávková (2002) vidí základní funkce volného času v regenerování sil, v kompenzování jednostranné práce a v orientaci v životě (volný čas jako seberealizace, hledání smyslu života).

Hofbauer (2004) ve svém díle uvádí tyto funkce volného času:

- psycho-sociologickou funkci - rozptýlení, oddych a uvolnění,
- sociální funkci,
- terapeutickou funkci - předcházení chorobám, rozvoj zdravého životního stylu,
- ekonomickou funkci - je významná hospodářsky jak pro společnost, tak pro jednotlivce.

Čáp (1997) shrnuje základní funkce volného času takto:

- odpočinek - při kterém se regenerují síly po práci,
- zábava - narušení monotónního chodu dne,
- rozvoj osobnosti - rozvoj všech stránek osobnosti.

Vážanský a Smékal (1995) funkce volného času rozpracovávají již více. Ve své knize „Volný čas a pedagogika zážitku“ uvádějí takovýto výčet funkcí:

- rekreace - volný čas slouží k načerpání sil, k uvolnění a zotavení,
- kompenzace - úspěchy ve volném čase si můžeme kompenzovat nezdary v zaměstnání,
- edukace - zajišťuje potřebu dalšího poznávání a vzdělávání,
- kontemplace - jde o jistou potřebu pohody, rozjímání a čerpání sebevědomí,
- komunikace - potřeba kontaktu, sdílení,
- integrace - potřeba uznání a společného prožívání,
- participace - potřeba být angažovaný a účastnit se na dění,
- enkulturace - touha po kreativním rozvoji a spoluúčasti na kulturním dění.

Do funkcí volného času můžeme ještě zařadit dvě, které se však týkají převážně dětí a mládeže. Jsou to funkce:

1. *Formativně výchovná*, která je uplatnitelná v podstatě v každé aktivitě dětí. Dítě je vystaveno stálému vzájemnému působení s kolektivním prostředím, a to jak v kolektivu vrstevníků, tak i v interakci s přírodou a přírodními vlivy. Tato interakce můžeme mít však při přemíře podnětů i negativní charakter, tzv. bumerangový efekt.

2. *Kompenzačně rekreační*, která má doplnit ztráty energie jak fyzické, tak i mentální a má vyvážit či vykompenzovat faktory, které byly při edukaci nebo při práci potlačeny.

V reálném životě se činnosti ve volném čase navzájem prolínají a doplňují. Občas fungují více ve sféře oddychové, jindy v zábavné a někdy zase více rozvíjí osobnost. Dobré je, když tyto funkce umožňují, aby bylo lidské žití radostnější, naplněnější a spokojenější.

4.2 Význam volného času pro kvalitu života

Dnešní společnost se vyznačuje relativně velkým nárůstem volného času dnešní mládeže. Mladá generace se v současnosti totiž nepodílí tolik jako dříve na běžných povinnostech spojených s chodem domácnosti. Žebříček hodnot dnešní mládeže i společnosti se mění, vlastní aktivitu při trávení volného času zaměňuje za pasivní sledování aktivit jiných, vlastní přítomnost nahrazuje zprostředkováním v masmédiích. V podobných případech se hloubka takového prožitku snižuje a mnohdy i degraduje až na pouhou kulisu.

Také rozvoj komunikačních a informačních technologií má neopominutelný vliv na dnešní mládež. Děti tráví čím dál více svého času sledováním televize, poslechem hudby

a vysedáváním u počítače. Reálné kamarády mění za „přátele“ na sociálních sítích. Mládeži mnohdy schází způsobilost kriticky posoudit hodnotu toho, co tyto technologie nabízejí, obzvláště v souvislosti s vlastním osobnostním rozvojem (Řezníček, 1994).

O to, jak tráví dítě svůj volný čas, by se měli zajímat především rodiče tohoto dítěte. Můžeme se setkat s tím, že rodiče ani neví, kde jejich potomek je a co tam dělá. Velké množství dětí tráví volný čas mimo domov bez kontroly a bez jakéhokoliv zájmu a ve fázi dospívání jsou ovlivňováni především médii a skupinami svých vrstevníků. Vzniká tak velké riziko vzniku sociálně patologických jevů. I z těchto důvodů je kvalitní trávení volného času důležitou prevencí v boji proti vzniku nežádoucích patologických jevů. Je nezbytné, aby naši potomci docházeli do mimoškolních výchovných a volnočasových institucí a pěstovali si tak kladný vztah k aktivnímu a kvalitnímu trávení volného času, což přispívá k vytváření jejich hodnotového žebříčku a předchází patologickým jevům. Volnočasové aktivity nabízené vhodným způsobem, poskytují nepřímé výchovné působení, které si vychovávaní ani neuvědomují, ale přesto mají obrovský formativní vliv. Podmínkou efektivního působení je jeho nenásilnost, pestrost a přitažlivost nabízených činností a jejich dobrovolnost (Sýkora, Kraus, 2009).

Volný čas se však netýká pouze mládeže. Jako protipól práce ho využívají i dospělí a je tak subjektivně pocíťován jako nejcennější čas pro svobodnou volbu činností, zábavu a odreagování se od denních povinností. Každý člověk tento subjektivní pocit potřebuje pro spokojený život, protože dlouhodobý nedostatek volného času vyvolává u většiny z nás nespokojenost, rozladěnost a mnohdy až psychická traumata (Spousta a kol., 1996).

Aktivity, při nichž se cítíme dobře, přispívají k pocitům naplněnosti života, seberealizaci, pocitu životní pohody a spokojenosti s vlastním životem.

4.3 Specifika využívání volného času u mentálně postižených

Jak už bylo v předchozím textu několikrát zmíněno, osoby s mentálním postižením mají stejná práva a povinnosti a také totožné základní potřeby jako ostatní lidé. Chtějí mít klidný a bezpečný domov, pracovat, navštěvovat školu, trávit svůj čas s rodinou a přáteli a trávit ho tím, co je baví a co jim dělá radost.

Trávení volného času osob s mentálním postižením se však odvíjí od mentální úrovně každého z nich. V kognitivních předpokladech těchto lidí je v reálném životě mnohem

větší rozdíl než u zdravých občanů. Osoby s lehkou mentální retardací vedou v mnoha případech relativně běžný život, oproti tomu osoby s hlubokou mentální retardací jsou závislé ve všech oblastech na pomoci jiné osoby, a to po celý život. Toto jsou však dva protipóly daného onemocnění, mezi kterými se nachází nepřeberné množství variant, mezi nimiž můžeme nalézt mnoho individualit každého jedince (Švarcová, 2006).

Zdá se, že tím největším specifickým ve využívání volného času osob s mentálním postižením je to, že ve většině případů se tyto lidé bez dopomoci a dohledu při trávení svého času nikdy neobejdou. Osoby bez mentálního postižení se v průběhu let naučí uspořádat a organizovat svůj volný čas samy, kdežto občané s mentální retardací jsou závislí na pomoci jiné osoby, a to platí až do dospělosti.

Aby byly potřeby osob s mentálním postižením naplněny, měla by být společnost otevřená a věnovat takovým lidem podporu. Tato subvence může být poskytnuta prostřednictvím institucí, zabývajících se výchovou a vzděláváním osob s mentálním postižením nebo prostřednictvím specializovaných firem podporujících integračně - výchovné záměry (Valenta, Müller, 2003). Nabídka projektů by neměla být odlišná od nabídek aktivit pro zdravou populaci. Pomoc při řešení problémů a při integračních snahách osob s mentálním postižením pomáhají překonávat osobní asistenti, sociální pedagogové, speciální pedagogové, vychovatelé atd.

Vlastní zkušenost potvrzuje, že v průběhu této práce musí pedagog, asistent nebo vychovatel dbát na emoční složku osobnosti, která je, nejen pro tyto lidi, důležitou motivací. Dle Švarcové (2006) jsou totiž kladné emoce nejvýznamnějším motivačním činitelem osob s mentálním postižením.

U osob s mentální retardací je také specifické, že je subvence odborného pedagogického pracovníka nezbytná, nutná a velice žádoucí. Pedagog volného času musí být schopný nabídnout postiženému člověku činnosti, kterým je schopen porozumět a ve kterých se bude orientovat. Jako nejlepší se jeví, kdyby podpora byla otevřená a byla uskutečňovaná v prostředí lidí bez postižení (Čáp, 1998)

Postižení lidé nechtějí totiž trávit svůj volný čas jen v zařízeních ústavní péče, ve speciálních školách a terapiích s podobně hendikepovanými občany, chtějí být přijati většinovou populací a touží být součástí jejich každodenního života. Když tráví osoba s postižením svůj volný čas opět jen v kolektivu této minoritní skupiny, je integrační složka volného času a vzájemná výměna zkušeností velice snižena.

5 NABÍDKA VOLNOČASOVÝCH A AKTIVIZAČNÍCH ČINNOSTÍ V DOMOVĚ NA ZÁMKU

A jelikož je kvalitně strávený čas v životě každého z nás velice důležitý, snaží se i v Domově Na Zámku v Nezamyslicích vycházet svým obyvatelům vstříc. Po celý týden je jim nabízeno množství terapií a volnočasových aktivit, ze kterých si mohou vybrat podle svého zájmu a schopností. Z nabízeného množství aktivit jsou níže uvedeny pouze některé.

5.1 Terapie

Tkalcovská dílna

Ruční tkaní bylo využíváno domorodci již v prehistorii. Ti využívali ke tkaní různých rostlinných vláken, ze kterých vyráběli tašky, pásky nebo provazy. Toto umění bylo používáno nejprve domorodci v Americe a do Evropy ho pravděpodobně přivezli Vikingové (Wolfová, Arsenjevová, 2005).

V areálu Domova Na Zámku se nachází malá tkalcovská dílna a je určena uživatelům s lehkým a středně těžkým stupněm mentálního postižení. Terapii v tkalcovské dílně dlouhodobě využívá 7 uživatelů.

V terapii se nachází dva dvoulistové stavy pro tkaní a jeden čtyřlistový stav. Jsou zde také další stavy a stoly pro dokončovací práce, které jsou potřebné při tkaní koberců.

Uživatelé zde tkají koberce nebo motají proužky zbytkové látky do klubíček. Je tu také stůl s kolíkovým stavem, na kterém se vyrábějí z namotaných klubíček sedáky na židle.

Při motání klubíček uživatel roztřídí zbytky bavlněných látek podle barvy a namotá je do klubíček, nebo navinuje tkací jehly látkou. Uživatelé si tím procvičují jemnou motoriku a koncentraci. Při tkaní koberců, podsedků, deček nebo polštářků si rozvíjí uživatel jemnou motoriku a koncentraci, ale i kreativní myšlení, tvůrčí dovednosti a schopnosti.

Kožedělná dílna

Dříve, než člověk objevil možnost tkaní látek, byly k odívání a pro potřeby v domácnosti využívány výrobky z kůže (Dalley, 1995). Novodobá historie však nahradila přírodní kůži „kůží umělou“, tedy koženkou a ta se zpracovává i ve zdejší kožedělné dílně.

Do této terapie dochází každý všední den sedm uživatelů s lehkým a středně těžkým stupněm mentálního postižení. Za pomoci vedoucí kožedělné dílny jsou zde vyráběna pouzdra na brýle, na nůžky, na přístroje a kosmetiku, papuče, klíčenky a jiné výrobky.

Uživatelé si připraví materiál, nařezou jej na potřebnou velikost a podle šablony obkreslí a vystříhnou potřebný tvar. Pomocí koženkových pásek a nití kompletují celý výrobek. Při práci dochází k rozvoji jemné motoriky, tvůrčích dovedností a schopností a v neposlední řadě také se ztotožněním s konečným hmatatelným výrobkem.

Keramická dílna

Keramika patří k nejstarším uměleckým řemeslům. Slovo keramika je původem řecké a označovalo hrnčířskou hlínu. V současnosti si však pod tímto slovem vybavíme nejen zboží z hrnčířské hlíny, ale veškeré předměty z hlíny, které jsou zpevněné vypálením (Ellis, 2005). Jsou to například porcelánové jídelní soupravy, cihly, keramické polovodiče aj. Slovem keramika označujeme tedy hlínu a tato hlína je jedinečná v tom, že se může rukama zpracovávat do překrásných předmětů a při jejím zpracování mohou lidé využívat svou kreativitu a fantazii (Kýrová, 2004).

Keramická dílna je jako terapie nabízena a poskytována také uživatelům Domova Na Zámku v Nezamyslicích a to jako velmi vhodná aktivita pro uživatele s lehkým, středně těžkým i těžkým stupněm mentálního postižení.

Keramická dílna je vybavena hrnčířským kruhem, několika pracovními stoly, regály k sušení a odkládání výrobků a jsou zde také dvě keramické pece na vypalování výrobků. Na zpracování hlíny a ke glazování výrobků je k dispozici dostatek nářadí.

Práci v keramické dílně dlouhodobě využívá 18 uživatelů. Protože je maximální kapacita 8 míst, uživatelé se střídají v terapii dle rozpisu.

Koncepce činností v keramické dílně je realizována v několika okruzích s různou úrovní dovedností a znalostí získávaných pro jednotlivé činnosti. Ve volbě technik využívaných v keramické dílně se vychází z individuálních schopností a možností jednotlivých uživatelů.

Uživatelé si při práci s hlínou rozvíjí své kreativní myšlení, tvůrčí dovednosti a schopnosti, tato práce jim pomáhá při procvičování a rozvoji jemné motoriky, koncentraci, představivosti a prostorovém vnímání. Dochází také k uvolnění úzkostí, zmírnění

sociálních bariér, uvolnění nahromaděných bariér a získání sociálních a společenských návyků. Při práci v keramické dílně se uživatelé učí dodržovat danou pracovní dobu a respektovat rozvržení denního programu, čímž získávají základní pracovní návyky.

Košikářská dílna

I když řadíme košíkářství k nejstarším řemeslům, nelze dobře odhadnout, jak je opravdu staré. Přírodní materiály, ze kterých se košíky pletou, podléhají rychlé zkáze a většina starých výrobků se proto nezachovala do dnešních dnů. Také postupy při zpracovávání se příliš nezměnily. Jedná se o proplétání pružných materiálů, jako je loupané nebo neloupané vrbové proutí, do konečné podoby košů, košíků, ošatek aj.

Košikářská dílna se nachází v prostorách zahrady Domova Na Zámku v Nezamyslicích a každodenně ji navštěvuje sedm uživatelů s lehkým a středně těžkým mentálním postižením.

Materiál na pletení svých výrobků si zčásti uživatelé pěstují na zdejší zahradě, kde si asi před pěti lety vysázeli vrbové proutí, o které se v průběhu roku starají. Toto proutí se jedenkrát do roka ostříhá, oloupe a usuší. Nejen z tohoto vlastnoručně vypěstovaného, ale i se zakoupeného materiálu pak klienti pletou, pod odborným vedením pracovnice terapie, své výrobky.

Stejně jako i ostatní terapie, i tato rozvíjí u klientů jemnou motoriku, představivost, tvůrčí dovednosti a schopnosti a pomáhá jim při získávání pracovních návyků a sociálním začleňování.

Uživatelé výrobky ze všech terapeutických dílen prezentují na pravidelných výstavách a společenských akcích a v rámci této prezentace se podílejí i na přípravě a instalování výstav. V průběhu akcí své výrobky prodávají a předvádějí zájemcům z řad veřejnosti pracovní postupy při práci s keramickou hlinou, tkaním a košíkářstvím.

Zooterapie

Zooterapie je kladný až terapeutický vliv zvířete na člověka. Pomocí terapií se zvířaty se lépe navodí terapeutický vztah s uživateli, kteří se zavírají do sebe. Tito uživatelé se dokážou naučit projevovat své emoce, potěšení a radost z přítomnosti zvířete. Zvířata

napomáhají prožívání těchto pocitů emocionální satisfakce a naplnění jak u osob zdravých, tak u osob zdravotně postižených (Valenta, Müller, 2009).

Propojení člověka s živou i neživou přírodou je známé od nepaměti. Dříve byly využívány domestikované druhy zvířat pro pomoc lidem při těžké práci na poli, v lese nebo též pro radost a pocit sounáležitosti s okolním světem. A možná právě pro tento pocit sounáležitosti si před léty pořídili uživatelé na jednom oddělení klec s exotickým ptákem a křečky. Uživatelé se o svá zvířátka starali a zjišťovali dostupné informace o jejich chovu. Díky těmto zkušenostem se začaly hledat další možnosti, jak nabídnout klientům kontakt s přírodou. Na základě dlouholeté, velmi dobré spolupráce se ZOO na Svatém Kopečku u Olomouce bylo pořízeno stádečko malých hospodářských zvířat. Uživatelé se o tyto zvířátka začali starat a získávali tak první zkušenosti s „němou tváří“. Položili tak vlastně základ zooterapie v Domově Na Zámku, tedy základ pro pozitivní, až léčebné působení zvířete na člověka. Jednou ze specifických forem zooterapie je program péče o zvíře, kde zvíře slouží jako motivace k práci.

Farmingterapie

Jak bylo uvedeno výše, byla do Domova Na Zámku přivezena zvířata ze ZOO na Svatém Kopečku. Byli to 3 ovce valašky, 2 ovce kamerunské, 3 kozy kašmírské, později pak ještě 3 zakrslé kozy a 2 lamy alpaky. O tyto „nové obyvatele“ Domova Na Zámku se starají, společně s pracovníky farmingterapie, sami uživatelé. Podílejí se na přípravě krmení a na úklidu výběhů. K těmto zvířatům jsou přiváženi i imobilní uživatelé, kteří mají možnost je ve výběžích pozorovat a prostřednictvím krmení a ošetřování s nimi být i v přímém kontaktu. Tyto uvedené aktivity měly na všechny zapojované uživatele velice pozitivní vliv, a proto vyvstala myšlenka, jak nabídku aktivit se zvířaty rozšířit.

Lamaterapie

Další z terapií, která vznikla v Domově Na Zámku v Nezamyslicích je lamaterapie. Počátky této terapie byly značně rozpačité a zájem uživatelů spíše jen občasný. Postupem času se však do této terapie zapojovalo více a více zájemců. V současné době ji využívají uživatelé s mentálním postižením i s kombinovanými vadami. Jsou to zejména lidé, u nichž je z důvodu postižení narušena schopnost komunikovat s okolím. Do terapií je v současnosti zapojeno téměř 50 uživatelů. Lamaterapie probíhá celoročně, 2x denně v blocích po 40 minutách. Hlavním úkolem při lekcích je docílit toho, aby se zvíře po boku

uživatelé zklidnilo a začalo se pást. Uživatelé se pak učí zvířata vodit se správným úchopem, chodit se zvířaty po předem vytyčené trase a zdolávat jednoduché překážky nebo pomáhat při přípravě na jednotlivé lekce. Imobilní uživatelé krmí lamy suchým pečivem, hladí si je nebo popásají na místě. K péči o tato zvířata patří také pravidelné vyčesávání srsti.

Za dobu pěti let, po kterou tyto terapie v Domově Na Zámku v Nezamyslicích probíhají, byly zaznamenány pozitivní výsledky u mnoha klientů. Ty se však nedostavily během dnů či týdnů, ale v průběhu měsíců a roků. K pozitivnímu zlepšení lze přičíst zklidnění u hyperaktivních uživatelů, povzbuzení uživatelů apatických, odbourání strachu ze zvířat nebo větší samostatnost a také byly zaznamenány počátky komunikace u dříve nemluvicích klientů.

Farmingterapie, ornitoterapie a lamaterapie jsou terapie dostupné přímo v Domově Na Zámku. Ale jsou i jiné zooterapie, které uživatelé našeho zařízení využívají. Je to například canisterapie a hipoterapie.

Hipoterapie

Hipoterapie je složeno ze dvou slov, a to slova hippos, které pochází z řečtiny a znamená kůň, a původně latinského slova terapie - náprava stavu. Jde tedy o léčebnou jízdu na koni (Hollý, Horáček, 2005).

Tato terapie je speciální forma pomoci lidem spojená s rehabilitačním působením koně. Je to podpůrná metoda rehabilitace, která působí komplexně na bio-psycho-sociální stránky lidského organismu. Proto se využívá u uživatelů různého postižení (Hollý, Horáček, 2005).

Jezdec při terapii využívá trojrozměrný pohyb koně a dohromady s působením na psychiku člověka je tato velmi přínosná pro regulaci pohybových poruch. Tento trojrozměrný pohyb je také přínosem k uvolňování spasticky, pomáhá v ustálení svalového napětí, zlepšování pohybů, koordinaci a rovnováze (Müller, 2005).

Uživatelé z Domova Na Zámku v Nezamyslicích dojíždí za touto terapií do centra v Uhřetichách, kde s nimi pracují odborné terapeutky. Přístup do zdejšího areálu je bezbariérový, a proto je tato terapie otevřená i pro imobilní uživatele.

Canisterapie

Slovo canisterapie je složené z latinského slova canis - pes a z řeckého slova therapia - léčba, léčení. Tato terapie využívá kladného vlivu psa na zdraví člověka (Gajdová, 1999).

Canisterapie dává důraz zejména na východisko problémů psychologických, emocionálních a sociálně-integračních. Druhotné je přitom působení na fyzickou stránku zdraví člověka. Pes zde působí spíše jako motivace k rehabilitační práci a jako podpora imunity pomocí psychiky (Gajdová, Gajdová, 2011).

Canisterapeutičtí pracovníci navštěvují se svými „svěřenci“ různá sociální zařízení, a pomáhají dětem nebo dospělým s jejich psychickými problémy, depresemi, a s jejich pocity opuštěnosti a smutku. Při kontaktu se psy dochází ve velké většině případů u těchto lidí k veliké změně. Pes jako věrný druh člověka, mu pomáhá různými způsoby překonávat různé překážky, a ten pak vidí svou životní dráhu z lepší perspektivy.

Canisterapie probíhá také v prostorách Domova Na Zámku v Nezamyslicích. Uživatelé tohoto zařízení berou pejsky jako své kamarády, kteří je mají rádi takové, jací jsou a zvyšují tak jejich sebevědomí. V Domově Na Zámku je tato terapie součástí rehabilitace, protože pomáhá při procvičování některých částí těla. Mnohdy je těžké přimět uživatele procvičovat svaly, ale tatáž osoba bez pobízení hází pejskům míček a natahuje se, aby je pohladila, rozevívá dlaň, aby ucítila jeho srst, když ho hladí nebo když se s ním mazlí.

Velmi významnou a úspěšnou metodou je také polohování. Za pět let, kdy tato terapie v Domově Na Zámku probíhá, jsou výsledky víc než patrné. Hyperaktivní uživatelé se při terapiích zklidní a tento stav jim vydrží i nějakou dobu po terapii, uživatelé autističtí a nedůvěřiví se na kontakt se zvířetem těší a jsou přístupnější a otevřenější, protože pes komunikuje pro ně srozumitelnějším způsobem než mi lidé, pro starší uživatele je to rozptýlení v každodenním stereotypním běhu událostí.

Jiné terapie

Muzikoterapie

Hudba a rytmus jako léčebné prostředky jsou lidmi používány již od nepaměti. Původně byla hudba chápána převážně jako forma komunikace nebo způsob boje s úzkostí a s chorobami (Šimanovský, 2001).

V současnosti se hudba a rytmus používají jako terapeutický přístup, při němž využívá kvalifikovaný muzikoterapeut hudby nebo hudebních elementů (zvuku, rytmu, melodie, harmonie) k usnadnění a rozvinutí komunikace, vztahů, učení, pohyblivosti, sebevyjádření atd.

V Domově Na Zámku probíhá skupinová muzikoterapie, které se účastní vždy několik uživatelů. Terapie v této podobě posiluje skupinovou spolupráci, ale také naslouchání druhým, schopnost adaptace a budování důvěry.

Při muzikoterapii je velice podstatné pracovat pouze s živou hudbou, využívá se hudebních nástrojů převážně lidových, které jsou vyrobeny z přírodního materiálu. Tyto nástroje jsou vyrobeny podle tradičních postupů a pocházejí z různých koutů celého světa - bubny, chřestidla, dřevěné flétny, tibetské mísy, didgeridoo, zvonkohry, atd. (Šimanovský, 2001).

Muzikoterapie působí na organismus v oblastech smyslového i nadsmyslového vnímání, dochází k celostní harmonizaci a také k celkovému uvolnění a relaxaci. Dalo by se říci „zvuková masáž těla i duše“. Uživatel si osvojuje nové dovednosti, jeho život je obohacený o nové zkušenosti. Hraní na hudební nástroje a poslech této hudby mají také velmi pozitivní vlivy na motorický rozvoj.

Zámecká kapela

V Domově Na Zámku v Nezamyslicích působí i Zámecká kapela. Uživatelé, kteří mají zájem o zpěv a hru na nástroje, se v odpoledních hodinách scházejí, a při té příležitosti hrají, zpívají a rytmizují.

Od roku 2007 má Zámecká kapela nové vedení a v současnosti čítá 11 členů. Patří k jedněm z mála kapel, které sdružují uživatele s mentálním postižením, jež jsou schopni interpretovat písně samostatně, bez pomoci vedoucích. Zkoušky probíhají jak individuálně, dle rozvrhu a zaměření, tak ve skupině. Individuálně probíhá nácvik hry na klávesy, flétny, dále nácviky zpěvu a zkoušky textů písní. Společné zkoušky probíhají jedenkrát za týden pod vedením speciálních pedagogů a hudebního poradce z řad externistů.

Kapela se zúčastňuje různých vystoupení nejen v rámci regionu, ale i mimo něj. Navštěvuje různé festivaly, benefiční a vánoční koncerty, vystoupení pro seniory i mládež, účastní se soutěží. V repertoáru má písně moderní, v lidovém tónu i vánoční. Uživatelé navštěvují hudební aktivity velice rádi a každý úspěch je pro ně velkým povzbuzením do další práce.

5.2 Pohybové aktivity

Jóga – harmonizace

Déle než rok probíhá v tělocvičně Domova Na Zámku v Nezamyslicích úplně nová skupinová terapie – harmonizace, do níž je zařazeno celkem 50 klientů a terapie individuální, která je zaměřená na celkovou psychosomatickou rovnováhu, se účastní 13 vybraných uživatelů. Cílem terapie je harmonizace, světlo, očista, poznávání. V průběhu harmonizace se užívá celkový aplikovaný program harmonizačních cviků zaměřených nejenom na fyzickou stránku osobnosti, ale i na celkovou pružnost a na schopnost koordinace, na nácviky vědomého dýchání, získávání pravidelných vjemů a návyků a uvědomění si sebe sama.

Při terapii se používají také tibetské mísy, které jsou zde využívány k vnitřnímu uvědomování si vlastního já klientů a k povzbuzení pozitivního vnitřní percepce dle individuálních schopností každého klienta, vnímání energií, vibrací a vnitřnímu uklidnění. Lidé s mentálním postižením totiž nejsou z pohledu vnitřní percepce nijak omezeni, spíše je to naopak a často mají větší schopnosti při vnímání než tzv. zdraví lidé (Knaislovi, 2002).

Bocce

Bocce je jeden z nejmasovějších sportů, který zvládne hrát téměř každý, může se hrát kdekoliv a hrají ji dva až osm hráčů.

Název této hry je odvozen z lidového latinského slova bottia, což je pojmenování pro kouli nebo míč. Tato hra se hrávala již v době křesťanské v italských Alpách, kde se stala oblíbenou zábavou římských vojáků, a odtud se pak šířila po celé říši. V průběhu let se tato hra ztrácela a znovu objevovala (Viegas, 1998).

Nyní je tato hra jedna z nejnovějších sportů Hnutí speciálních olympiád pro osoby s mentálním postižením a pravidla tohoto hnutí umožňují soutěžit i osobám s různou úrovní jejich výkonnosti a postižení. Náleží ke hrám dovednostním a strategickým.

Při trénování, které zajišťují aktivizační pracovníci, se zdejší sportovci zaměřují na správnou techniku házení s velkým důrazem na směr a cit pro délku hodu. Uživatelé se také učí poznávat a respektovat pravidla a adekvátní postup při hře (Viegas, 1998).

V zimním období probíhají tréninky v tělocvičně, v létě na hřišti v areálu zahrady Domova Na Zámku v Nezamyslicích.

V plánu pro letošní rok je účast na několika turnajích a také na Speciální olympiádě v Zábřehu na Moravě.

Stolní tenis

Pod vedením sportovního trenéra probíhá nácvik a příprava na stolní tenis. Trénink je zaměřen na fyzickou přípravu, přípravu technickou a přípravu taktickou.

K fyzické přípravě patří mimo různé druhy běhů také, sklapovačky, sed lehy, skoky přes švihadlo, atd.

K technické přípravě náleží nácvik správného držení pátky na stolní tenis, nácvik vyhazovaného podávání, podání forhendové, bekhendové, bez rotace, se spodní rotací, falšované, nácvik podání do vymezeného prostoru, správné postavení nohou při úderech, pohyb v herním prostoru, nácvik správného příjmu podání střehového postavení, nácvik čtyřher, atd.

Taktická příprava pak obnáší taktiku při dvouhrách a čtyřhrách a modelová utkání.

Sportovci z Domova Na Zámku se v letošním roce zúčastní několika turnajů včetně účasti na Speciální olympiádě.

5.3 Tréninkové kurzy

Kurz rozvoje a fixace všeobecných znalostí

V náplni tohoto kurzu je upevňování a fixace stávajících vědomostí, znalostí a získávání nových, rozvíjení paměti a logického myšlení, řešení problémových úloh, kvízů, rébusů, doplňovaček, křížovek, rozvíjení spolupráce při společném řešení stanovených úkolů, rozvíjení samostatnosti, systematičnosti, vytrvalosti, přesnosti a sebekontroly.

Rozvoj všech těchto dovedností probíhá v oblasti mluveného projevu, čtení, psaní, počítání a v různých formách společenského styku.

Kurz samostatného cestování

Cílem kurzu je vysvětlit a přiblížit uživatelům, co může při cestování nastat a jak se chovat v situacích, se kterými se při samostatném cestování mohou běžně setkat. Cílem kurzu je také získávání nových teoretických znalostí a upevňování stávajících, a to v různých oblastech. Uživatelé jsou seznamováni s právy a povinnostmi při cestování, s dodržováním

pravidel slušného chování, jsou seznamováni s pravidly bezpečného provozu a také s dopravními značkami.

Praktická část je zaměřena na aktivizaci účastníka a na učení praktických dovedností potřebných pro bezpečné cestování. Jde o co největší provázanost kurzu do běžného života. Praktická část probíhá převážně v terénu, kde je nacvičována orientace v blízkém i vzdáleném okolí, základní bezpečnostní návyky, cestování dopravními prostředky, rozvoj komunikace. Cílem je, aby byla asistence a podpora při nácviku samostatného cestování snížena až na nulu.

Kurz samostatného hospodaření s penězi

V teoretické části jsou účastníci kurzu seznamováni se základními informacemi o penězích, s tím, jak peníze vypadají, čím se může platit, co si mohou za peníze koupit, a jaká je hodnota peněz. Další náplní kurzu je seznámit uživatele například s vytvořením rozpočtu nákupu, s porovnáváním cen (co je levnější - co je dražší), s bezpečností při nakupování atd.

Při praktických cvičeních je kurz zaměřen na individuální potřeby a přání účastníků. Uživatelé řeší v terénu rozličné situace a hledají správné řešení těchto situací. Probíhá nácvik nakupování, nácvik návštěvy restaurace, samostatné objednání jídla a placení, nácvik hospodaření s penězi aj.

Kurz práce na počítači

Cílem kurzu je seznámení uživatelů s počítačem, jeho obsluhou a využitím a také seznámení účastníků s možnostmi vyhledávání informací pomocí internetu.

Součástí kurzu práce na počítači je propojení s ostatními kurzy, které uživatel navštěvuje a procvičuje zde psaní, opisování textu, logické hry, početní aplikace, modelové situace v dopravě a při nakupování, seznamuje se se systémem IDOS, dopravou, dopravními značkami, mapami atd.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ANALÝZA MOŽNOSTÍ EDUKACE A VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT V DOMOVĚ NA ZÁMKU

6.1 Metodologická východiska

Terapií a aktivit probíhá v Domově Na Zámku v Nezamyslicích opravdu hodně. Často jsem si pokládala otázku, jestli jsou do těchto terapií, volnočasových aktivit a kurzů zapojeni všichni uživatelé. Stejnou měrou jsem vždy vnímala, že uživatelé tráví všechn svůj čas jen v prostorách Domova a nabyla jsem tedy dojmu, že z nějakého důvodu nemohou či nechtějí svůj volný čas trávit jinak a jinde.

A právě proto jsem praktickou část mé bakalářské práce zaměřila na řešení těchto otázek.

Při stanování cílů této bakalářské práce jsem si položila dvě základní otázky: „Jak bude výzkum probíhat?“ a „Co budu zkoumat?“.

Jako způsob mého výzkumného šetření jsem zvolila kvalitativní výzkum, a to hned ze tří důvodů. Za prvé je velkou výhodou tohoto výzkumu, že daný jev zkoumáme v jeho přirozeném prostředí, a to je v případě osob s mentálním postižením velmi důležité, za druhé - při sběru dat se získávají cenné informace o dotazovaném člověku z jeho neverbální komunikace, a v neposledním případě proto, že jsou respondenti osoby s mentálním postižením, a jako takoví neumí v mnoha případech číst ani psát. Proto jsem shledala tento způsob dotazování jako nejvhodnější.

Při sběru dat pro bakalářskou práci jsem využila metodu zúčastněného pozorování. Při tomto pozorování se výzkumník nachází v místech, kde se pohybují zkoumané subjekty a stává se tak jedním z aktérů. Tak dochází k vzájemnému působení mezi pozorovaným a pozorovatelem (Hendl, 2005).

Při zúčastněném pozorování jsem sledovala uživatele v jejich přirozeném prostředí a na základě tohoto pozorování pak vybrala sedm uživatelů jako vzorek obyvatel Domova Na Zámku v Nezamyslicích. Vybrala jsem tři uživatele s lehkou mentální retardací, dva se středně těžkou mentální retardací a dva s těžkou mentální retardací. Vybraný vzorek uživatel je také různého věku, pohlaví a tělesného postižení.

Ze zaměstnanců jsem oslovila dvě zaměstnankyně v přímé péči, dva aktivizační pracovníky a tři vedoucí terapií a kurzů.

Jako hlavní metoda mého výzkumu je využita metoda dotazování, zrealizovaná formou řízeného a polo strukturovaného rozhovoru.

Při polo strukturovaném rozhovoru zná dotazovaný téma tohoto rozhovoru. Výzkumník má vypracované otázky a jejich pořadí, které nemusí být dodrženo. Nutné však je, aby se udržel záměr a cíl dotazování. Jak bude daný rozhovor probíhat, ovlivňuje z velké míry i samotný dotazovaný (Hendl, 2005).

Odpověď na otázku: „Co budu zkoumat?“ vychází z hlavní oblasti mého zájmu, což je vzdělávání osob s mentálním postižením a způsob trávení jejich volného času.

Tuto oblast jsem poté zúžila na výzkumný problém, který se týká možností edukace a volnočasových aktivit uživatel v Domově Na Zámku v Nezamyslicích. Při zpracování šetření jsem si položila tyto výzkumné otázky:

- a) Jak tráví uživatelé svůj čas v Domově?
- b) Je nabídka těchto volnočasových aktivit a kurzů uspokojivá?
- c) Je organizační a materiální stránka těchto aktivit dostatečně zajištěná?
- d) Mohou uživatelé trávit svůj volný čas i mimo Domova Na Zámku?
- e) Jsou uživatelům tyto aktivity a kurzy k něčemu prospěšné?

6.2 Analýza rozhovorů se zaměstnanci

Je nabídka aktivit dostatečná pro všechny uživatele.

1. Dotazovaná uvedla: „Nabídka je velká, ale ne pro všechny uživatele.“ Dle dotazované je tedy aktivit dost, ale vzhledem k počtu uživatel není možné všechny uspokojit. Uživatelé mají možnost pracovat v terapiích, na zahradě, u zvířat nebo navštěvovat sportovní a hudební aktivity a tvořivou dílnu.

2. Dotazovaná řekla: „Jo, myslím si, že jo. Je velká.“ Podle jejího názoru je nedostatečné rozdělení těchto aktivit pro uživatele šikovnější a méně šikovné. „Šikovní uživatelé toho mají fakt hodně, někdy až moc.“

Uživatelé s těžkou mentální retardací a ti co se neumí ozvat, jsou trochu opomíjeni. Z aktivit dotazovaná jmenovala keramiku, košíkárnou, tkalcovskou a kožedělnou dílnu, a pak canisterapii, mutikoterapii, tréninkové kurzy, péči o zvířata, lamoterapii, sportovní aktivity.

3. Podle dotazované je nabídek určitě dost. Přesto však nemohou být uspokojeni všichni uživatelé. Z terapií si dotazovaná vzpomněla například na tkaní, košíkárnou, keramiku, farmingterapii, zooterapii a také na muzikoterapii nebo lamaterapii.
4. Nabízených aktivit je sice dost, ale nejsou uspokojeni určitě všichni uživatelé. „Pro ty co leží nebo jsou imobilní, je toho minimum.“ Problém je zaměstnat všechny imobilní a těžce mentálně postižené. Ti méně postižení mají možnost každý den navštěvovat terapie (tkaní, košíkárnou, keramiku, kožedělnou dílnu, zahradu, farmingterapii) a také sportovat nebo chodit zpívat. Pro těžce mentálně postižené jsou aktivity (canisterapie, lamaterapie, muzikoterapie, rehabilitace, tvořivá dílna) tak jednou za týden.
5. Dotazovaný si myslí, že je nabídka dostatečná, ale také uvádí, že uživatelé s těžším postižením to mají asi horší a v tomto případě neví, zda jsou všichni uspokojeni. Uživatelé zde navštěvují terapie jako je keramika nebo košíkárnou, a pak mohou sportovat nebo chodí do kapely. Ze sportů je v nabídce kopaná, atletika, stolní tenis, plavání, bocce atd.
6. Dotazovaná na tuto otázku odpověděla: „Jak pro koho.“ Nabídka je dostatečná pro uživatele šikovné a mobilní, pro uživatele s těžkým postižením a imobilní je nabídka nedostatečná.
7. Dotazovaná odpověděla, že je aktivit dostatek, ale nejsou uspokojeni všichni uživatelé. „Pokud je málo personálu tak nemá kdo s nima chodit.“

Jaké je organizační zajištění těchto aktivit.

1. Podle názoru 1. dotazované je především nedostatek zaměstnanců. V zájmových aktivitách je sice dost uživatel, ale nemohou se jim dostatečně a individuálně věnovat. „Při kolektivních aktivitách se nemůžeme všem věnovat tak, jak by potřebovali.“ Také prostory pro tyto aktivity jsou malé a nedostatečné. S materiálním zajištěním nemá dotazovaná žádný problém, zato času je vzhledem k počtu uživatel a zaměstnanců hrozně málo. Dotazovaná vidí problém také v organizování rozvrhu akcí a v nedostatku peněz na provoz. „Kdyby bylo dost peněz, bylo by dost i zaměstnanců, a tím pádem by to bylo vyřešené.“
2. Podle 2. dotazované je málo zaměstnanců, kteří by se individuálně věnovali uživatelům, také vnitřní prostory pro tyto činnosti jsou nedostatečné. „Ty prostory co máme, jsou malé, spíše uzpůsobené pro mobilní než pro imobilní uživatele.“ Špatné je materiální zabezpečení. Co se týká časového prostoru, je dotazovaná v podstatě spokojená.

3. Dotazovaná uvádí: „No lidí, to je teda málo.“ Nelze se proto věnovat uživatelům individuálně. Také prostory pro tuto činnost je neodpovídající a časové rozvržení je také špatné. Co se týká materiálního zabezpečení, je dotazovaná spokojená. Dotazované ještě schází větší propojení s „vnějším“ světem, tak jako tomu bylo dřív.

4. Dotazovaná uvádí, že personálu je určitě málo, ten stávající se nemůže plně věnovat všem. Je také málo prostoru jak pro konání těchto aktivit, tak pro ukládání vyrobených výrobků. Co se týká materiálního zabezpečení, tak zde je dotazovaná plně spokojena. „Ale je pravda, že se snažím žádat jen o to, kde vím, že uspěju.“ Také s množstvím času na aktivity je dotazovaná spokojená. Mimo nedostatek personálu a nevyhovujícího prostoru nevidí žádné nedostatky.

5. Dotazovaný uvádí, že je velký nedostatek personálu, a proto se nemohou uživatelům dostatečně věnovat. Co se týká prostorů pro aktivity, ty jsou na hraně, spíše však nedostatečné, materiální zabezpečení je také špatné, ale týká se to hlavně vybudování sportovního zázemí. „Dlouhodobě bojuji. Protože jsem sportovní trenér, zajímá mě hlavně sportovní vybavení a zabezpečení.“ S časovým rozložením není dotazovaný také spokojený.

6. Dotazovaná odpověděla, že je rozhodně málo zaměstnanců a nemohou se tak uživatelům věnovat individuálně, prostorů je sice dost, ale jejich velikost je nedostatečná. „Kdyby bylo více personálu a v těchto prostorách se střídali s malými skupinkami uživatel, tak by to bylo dostačující.“ Dotazovaná také odpověděla, že časové zajištění bude asi dostatečné a materiální stránku těchto aktivit nemůže posoudit.

7. Dotazovaná uvádí, že je málo personálu, proto je omezený časový prostor a také jsou nedostatečné prostory pro konání těchto aktivit. Materiální zajištění je podle dotazované dostatečné. „Všechno se to v podstatě odvíjí od peněz a od personálu.“ Snad by se mohlo zlepšit ještě dopravní zajištění.

Tráví uživatelé svůj čas i mimo zařízení.

1. Dle názoru 1. dotazované by určitě mohli, ale neví, zda nějaké takové aktivity navštěvují. „Kdyby chtěli, tak by určitě mohli.“ Ale po kratší úvaze usoudila, že by mohli případně chodit ti mobilní, ale i to by asi krachlo na nedostatku peněz.

2. Dotazovaná uvádí, že kdyby chtěli tak by mohli. Ti co chtějí, tak svůj čas mimo Domov tráví. Myslí si také, že v okolí nejsou adekvátní nabídky, které by uživatele zaujaly. „Kdyby tady v obci bylo něco, co by opravdu chtěli, že by to nebyl problém.“ Také si myslí, že nejsou uživatelé ochotní nikam dál docházet.
3. Dotazovaná zastává názor, že by uživatelé nezvládli zájmové aktivity společně se zdravými osobami a takové aktivity, kde by se jim někdo věnoval, v obci nejsou. „Otázka ale není, jestli chodí, ale totiž je, jestli by zvládli držet krok se zdravými lidma.“
4. Dotazovaná si myslí, že ne, protože v okolí nejsou žádné adekvátní nabídky. „Nevím, ale myslím si, že tu není nic takového, kam by mohli docházet.“
5. Dotazovaný nevidí důvod, proč by nemohli. Pokud ví, tak chodí na vycházky, do hospody, do knihovny, ke kadeřnici, na pedikúru. „Myslím, že jsou tady aktivitama celkem vytížení a nemají potřebu někam jinam chodit.“
6. Dotazovaná na tento dotaz odpověděla, že uživatelé chodí do obchodu nakupovat, na vycházky nebo na různé akce v obci, ale do kurzů nebo zájmových činností asi nechodí. „A taky si nejsem jistá, jestli by uživatelé o takové aktivity měli vůbec zájem, nebo jestli jim to někdo nabídnul.“ Problém vidí v nedostatku financí nebo také v nezájmu uživatel.
7. Dotazovaná odpověděla, že mohou, ale jen ti mobilní, ti imobilní jsou závislí na množství personálu, který je musí doprovázet. A také se vše odvíjí od množství peněz, které uživatelé moc nemají.

Co jim tyto aktivity „dávají“.

1. Dotazovaná uvedla, že jim tyto aktivity zkvalitňují život, rozvíjí osobnost, uživatelé se dostanou do jiného kolektivu, na jiná místa, mohou cestovat. „Já si myslím, že se tu neustále bavíme o kvalitě života, že jim to tu kvalitu života zlepšuje a zajišťuje to celkový rozvoj osobnosti.“
2. Dotazovaná se domnívá, že veškeré smysluplné trávení volného času jim zkvalitňuje život. Dostanou se do jiného prostředí, do jiného kolektivu a přijdou na jiné myšlenky. Prostě vidí v těchto aktivitách smysl života
3. Dotazovaná si myslí, že uživatelům prospívá změna prostředí, změna kolektivu, a také si v těchto aktivitách rozvíjí motoriku, rozumové, zrakové a prostorové vnímání a také základy trivia. „Mnohdy vidím, že jde uživatelům jenom o změnu prostředí.“

4. Dotazovaná odpověděla, že mají pocit z dobře vykonané práce a jakýsi „cíl života.“ Mají také radost, že se výrobky líbí, že je o ně zájem a že se prodávají.“
5. Dotazovaný uvedl: „Prospěšné jsou jim proto, že si vlastně dokazují, že na to mají.“ Uživatelé jsou rádi, že něco dokážou a zvládnou. A to se jim líbí a uspokojuje je to.
6. Dotazovaná si myslí, že jakákoliv změna je pro uživatele prospěšná a posouvá je dál. Také to, že vidí výsledky své práce, je stimuluje a posouvá dál. „Vidí za sebou kus práce a jsou šťastní, že to dokázali a že je za to někdo pochválí.“
7. Dotazovaná uvedla, že je tyto aktivity vytrhávají ze stereotypu, rozvíjí jejich motoriku a mozek. Také se dostanou do jiného kolektivu a mohou si povykládat. Vše je to posouvá dál. „No u některých aktivit si musí namáhat mozek a to je dobré.“

6.3 Analýza rozhovorů s uživateli

Jak tráví uživatel svůj čas.

1. Uživatel dochází do keramiky a do zahrady, rád se stará o zvířátka, chodí na ryby a rád vaří, také navštěvuje vzdělávací kurzy v Domově.
2. Uživatel dochází do košíkárně a do tkaní, stará se o zvířátka, hraje v kapele na klávesy, na flétnu a zpívá, když je potřeba, tak pomáhá v zahradě. Uživatel také rád sportuje, hraje stolní tenis, plave, hraje kopanou, dělá atletiku, běhá. Ve zbylém čase se rád dívá na televizi na soutěžní a hudební pořady, dívá se na filmy na počítači a na internet. Uživatel navštěvuje také vzdělávací kurzy v Domově. „Mám toho tak strašně moc, že to někdy ani nestíhám.“
3. Uživatel navštěvuje terapii – košíkárně, hraje na flétnu, stará se o zvířátka. Ze sportů chodí pouze do atletiky. „No mě zabírá všechnen čas duchovno.“ Chodí pomáhat do kostela, otvírá kostel, účastní se bohoslužeb. V Domově navštěvuje vzdělávací kurzy. Ve zbylém čase, kterého však moc nemá, se dívá na televizi.
4. Uživatel dochází ve všední dny do školy a také navštěvuje biblioterapii. Má rád masáže a vodu, hudbu a vycházky do zahrady nebo do vesnice. Účastní se také canisterapie.
5. Uživatelka navštěvuje každý všední den školu, má ráda rehabilitace a vodu. „Masáže a vodu mám hrozně ráda a těším se na to.“ Ráda sleduje televizi, poslouchá rádio a písničky. Také navštěvuje sportovní odpoledne, muzikoterapii, lamaterapii a účastní se

canisterapie, chodí na jógu. Také chodí ráda na vycházky. Mimo školní docházky se uživatelka vzdělává pomocí různých nácviků, jako je nácvik chůze nebo nácvik jízdy na invalidním vozíku.

6. Uživatel od pondělí do pátku dochází do košíkárny. Chodí do zahrady a rád pomáhá, kde je potřeba. „Rád pomáhám, jsem v zahradě, když chtějí někde pomoci, tak jim pomůžu.“ Hraje v kapele na bonga, ze sportů se věnuje stolnímu tenisu, bocce. Chodí na brigády, poslouchá hudbu, rád plave, čte a luští osmisměrky. Navštěvuje vzdělávací kurzy v Domově Na Zámku.

7. Uživatel chodí do tvořivé dílny, hraje na foukací harmoniku, po obědě chodí odpočívat, poslouchá rádio, televizi a cédéčka. S doprovodem chodí na vycházky, do obchodu nebo do hospody. Svůj čas tráví také v zahradě a občas v zahradě opéká. Navštěvuje muzikoterapii, kde rád zpívá, chodí do knihovny a na biblioterapii. Účastní se canisterapie.

Je spokojený nebo mu něco chybí.

1. Uživatel je s nabídkou v podstatě spokojený, jen by uvítal rozšíření chovu zvířat a nabídku placené práce. „Jediné, co bych chtěl je pravidelná a placená práce.“

2. Uživatel je s nabídkou celkem spokojený, uvítal by snad jen aerobik, nějaké tancování. Co se týče vzdělávání, uvítal by kurzy počítačové techniky a vaření. Chtěl by se tomu věnovat a najít si práci. „A mě by zajímala ta počítačová technika, chtěl bych víc a lepší kurzy s tím počítačem, abych se tam víc naučil.“

3. Uživatel je spokojený s tím, jak to je. „Nic navíc nepotřebuji, protože bych to už úplně nestíhal.“ Schází mu snad jen placená práce nebo pravidelné kapesné.

4. Uživatel si myslí, že má aktivit dost, jen by mohly být častější a delší. „Jo, všechno se mi to líbí a jsem spokojený.“

5. Uživatelka je s nabídkou spokojená, uvítala by ale častější frekvenci těchto aktivit. Kurzů a nácviků má však dost. „Chtěla bych chodit víc.“

6. Uživatel řekl: „Rád bych víc někde pomáhal.“ Uvítal by také více výletů, a rád by chodil k lidem na návštěvy. Jinak je spokojený.

7. Uživatel by rád jel jen na výlet na Velehrad za kamarádem. Jinak mu nic nechybí, je spokojený. Nic víc dělat nechce, protože je už v důchodě a chce klid. „Hrát na trubku, to bych neuměl. Nebo uměl? Já nevím.“

Tráví svůj čas i mimo zařízení.

1. Uživatel svůj čas tráví i mimo Domov Na Zámku. Chodí na vycházky, do obchodu nakupovat. „A taky chodím na ty ryby.“ Do žádné organizované aktivity však nedochází.
2. Uživatel odpověděl, že ano. „Hodně jezdíme na sportovní akce a na koncerty“. Sám pak chodí na vycházky. Když jede domů, chodí sám do kina, na koncerty, tancovat nebo nakupovat. Na dotaz, zda by mohl chodit na zájmové akce i v Nezamyslicích, odpověděl, že by nemohl.
3. Uživatel svůj čas tráví i mimo Domov Na Zámku. Chodí hlavně do kostela, na vycházky, nebo jezdí autobusem do vedlejší vesnice do kostela. „Hlavně ten kostel a taky se učíme samostatnosti a samostatně cestovat.“
4. Uživatel odpověděl, že ano. „Protože nemůžu sám chodit, musím se spolehnout na sestřičky.“ Uživatel chodí v doprovodu personálu na vycházky nebo dojíždí k lékaři. Žádné organizované aktivity mimo Domov Na Zámku nenavštěvuje.
5. Uživatelka je imobilní, proto je závislá na doprovodu jiné osoby. Mimo Domov Na Zámku chodí na vycházky, ke kadeřnici, k lékaři. „A jezdíme taky na výlety, teda někdy.“ Žádné organizované aktivity mimo zařízení nenavštěvuje.
6. Uživatel odpověděl, že ano. Jezdí na návštěvy domů. Chodí k různým lidem na brigády, jezdí na akce s kapelou. „Teď pojedeme hrát do Olomóca s kapelou.“ Také si zajde na vycházku, na návštěvu za kamarády a taky se dívá, jak se chytají ryby.
7. Uživatel je imobilní, a proto je závislý na doprovodu ze strany zaměstnanců. S doprovodem chodí na vycházky, do obchodu, do hospody nebo do knihovny.

Co mu tyto aktivity „dávají“

1. Uživatel může teď sám cestovat, nakupovat, zvládne si spočítat peníze, a chodit sám na ryby a na návštěvu ke kamarádům. „Umím si také otevřít internet a najít si tam nějaké stránky, třeba o rybách a tak.“
2. Uživatel sám cestuje, učí si dělat seznamy na nákupy a spočítat si dobře peníze. Taky umí trochu lépe pracovat s počítačem.
3. Uživatel teď může dělat mnoho věcí samostatně, může nakupovat a sám cestovat. „Jo, hodně nám to pomohlo, hodně věcí už můžeme dělat samostatně.“
4. Uživatel uvedl, že je spokojený, že má rád doteky a líbí se mu, když může jít ven a pozorovat okolí. Také uvedl, že má rád změnu prostředí.

5. Uživatelka je ráda, že se dostane do jiného kolektivu, a v běžném životě uplatní hodně věcí. „Tak třeba zrovna ty nácviky.“
6. Uživatel se naučil základům dopravní výchovy a může teď chodit sám ven. Také procvičuje základy trivia. „To čtení psaní a ty osmisměrky, všecko.“
7. Uživatel rád pracuje, má rád povídání s kamarády, rád zpívá a také se těší na kafičko v tvořivé dílně.

6.4 Vyhodnocení

V Domově Na Zámku bydlí 115 uživatelů ve věku od 16 do 76 let s různým mentálním postižením, z toho jsou pouze 4 ženy.

Jako účastníky mého výzkumu jsem si zvolila sedm uživatelů z Domova Na Zámku v Nezamyslicích ve věku 16 - 72 let, jednu ženu a šest mužů. Záměrně jsem také vybírala uživatele s různým stupněm mentálního postižení. Pět respondentů komunikovalo verbálně, dva uživatelé s těžkou mentální retardací se dorozumívají pomocí jednoduchých slov a gest. Při dorozumívání s těmito uživateli jsem využila pomoci ošetřujícího personálu, který mi pomohl daný rozhovor zprostředkovat.

Pro lepší přehled o volnočasových a edukačních aktivitách a také pro lepší zmapování organizačního zajištění jsem oslovila také sedm zaměstnanců Domova, kteří ve větší či menší míře tyto aktivity zajišťují. Jednalo se o jednoho muže a šest žen.

Pro vedení rozhovorů s uživateli jsem měla přichystané otázky, jejichž formulaci a pořadí jsem však přizpůsobila schopnostem dotazovaných, aby všem otázkám dobře porozuměli. V průběhu dotazování jsem pak otázky dále rozvíjela a upřesňovala tak, aby daný rozhovor stále směřoval ke stanovenému záměru a cíli.

Zaměstnanci mi během dotazování odpovídali na deset předem stanovených otázek, které jsem občas doplnila upřesňujícím nebo rozšiřujícím dotazem.

Vlastní výzkum je založen především na rozhovorech. Všechny rozhovory proběhly se souhlasem uživatelů, zaměstnanců i se souhlasem vedení Domova Na Zámku v Nezamyslicích. Na začátku každého rozhovoru jsem respondenty seznámila s daným tématem a snažila jsem se vytvořit vhodnou atmosféru. Samotné rozhovory pak trvaly v rozmezí 20 - 50 minut.

Cílem mého výzkumu bylo:

- a) Jak tráví uživatelé svůj čas v Domově?
- b) Je nabídka těchto volnočasových aktivit a kurzů uspokojivá?
- c) Je organizační a materiální stránka těchto aktivit dostatečně zajištěná?
- d) Mohou uživatelé trávit svůj volný čas i mimo Domova Na Zámku?
- e) Jsou uživatelům tyto aktivity a kurzy k něčemu prospěšné?

a) Jak tráví uživatelé svůj čas?

21 uživatelů má možnost navštěvovat ZŠ speciální a jednu třídu praktické školy jednoleté, která je umístěna v areálu Domova Na Zámku v Nezamyslicích. Uživatelé, kteří nenavštěvují školu, pracují v terapiích. Pracují v keramické, košíkářské, kožedělné nebo v tkalcovské dílně, a jak bylo popsáno v teoretické části, dochází při této práci k uvolnění úzkostí, zmírnění sociálních bariér, uvolnění nahromaděných bariér a získání sociálních a společenských návyků, k procvičování jemné motoriky, ke koncentraci a rozvoji kreativního myšlení, tvůrčích dovedností a schopností. V neposlední řadě se uživatelé ztotožňují s konečným hmatatelným výrobkem.

Uživatelé pracují také na zahradě nebo ve farmingterapii, která se využívá, jak už jsem uvedla v teoretické části, jako jedna ze specifických forem zooterapie, kde slouží zvíře jako motivace k práci.

Po těchto aktivitách „povinných“ navštěvují uživatelé i různé aktivity volnočasové a edukační.

Hrají a zpívají v Zámecké kapele, díky které se podívali na Slovensko nebo také do Prahy na muzikál, při sportu měří své síly na různých utkáních a kláních. Uživatelé se starají o zvířátka ve zdejší zooterapii, docházejí do tréninkových kurzů, účastní se rehabilitace, canisterapie, muzikoterapie, biblioterapie nebo lamaterapie. Jak je uvedeno výše, tyto terapie mají kladný vliv na rozvoj psycho-sociálních funkcí a také na zmírnění hyperaktivity a povzbuzení klientů a rozvoj jejich paměti a soustředění. Pomáhají při problémech s rovnováhou, koordinací a hybností, u psychických problémů, depresí a umí pomoci i s jejich pocity opuštěnosti a smutku.

Ve zbylém čase chodí uživatelé rádi na vycházky, sledují televizor nebo počítač, poslouchají rádio a písničky, hrají na různé hudební nástroje, čtou a luští křížovky, vaří, chodí na ryby nebo do kostela. Někteří uživatelé také rádi pomáhají a chodí na brigády.

b) Je nabídka volnočasových aktivit a kurzů v Domově Na Zámku uspokojivá?

Z výzkumu vyplývá, že jsou všichni uživatelé a nabídkou aktivit v Domově v podstatě spokojeni. Uživatelé s těžším postižením by uvítali tyto aktivity častěji, stejně tak by prodloužili trvání těchto aktivit. Ostatní by uvítali rozšíření chovu zvířat, možnost placené práce nebo pravidelného kapesného. Také by uvítali více výletů a sportovních aktivit. Co se týká kurzů, uživatelům zde schází například kurzy vaření nebo počítačové techniky.

Zaměstnanci si myslí, že je nabídka aktivit a kurzů je sice dostatečná, ale přesto nejsou uspokojeni všichni uživatelé. Z výzkumu vyplývá, že uživatelé mobilní a s lehčím postižením jsou zaměstnání mnohdy až moc, kdežto imobilní a uživatelé s těžkým postižením navštěvují tyto aktivity méně často.

c) Je organizační a materiální stránka těchto aktivit dostatečně zajištěná?

Jak vyplývá z výzkumu, personální zajištění v Domově Na Zámku je špatné. Do zájmových aktivit sice dochází mnoho uživatelů, ale daný počet zaměstnanců se jim nemůže dostatečně individuálně věnovat.

Prostory pro volnočasové aktivity jsou dostačující pouze za příznivého počasí, kdy lze využít venkovních prostor Domova Na Zámku. Při nevlídném počasí jsou však prostory pro daný počet uživatelů velmi malé.

Co se týká časová dotace aktivit pro uživatele je nevyhovující a trvání aktivit je špatně rozvrženo. V případě většího počtu zaměstnanců by byly i časové podmínky na zabezpečení volnočasových aktivit a kurzů lepší.

S materiálním zajištěním jsou respondenti převážně spokojeni.

Mírné zlepšení by dotazovaní uvítali ve zlepšení dopravního zajištění na různé akce.

Co se celkové organizace volnočasových a edukačních činností týká, z výzkumu vyplynulo, že dřívější rozmístění aktivizačních pracovníků na jednotlivých odděleních bylo daleko vhodnější.

d) Mohou uživatelé trávit svůj volný čas i mimo Domova Na Zámku?

Uživatelé mohou svůj čas trávit i mimo Domov Na Zámku. Mobilní uživatelé chodí sami na vycházky, do obchodu nakupovat, na návštěvy ke kamarádům, do kostela, na různé akce v obci nebo na ryby. S doprovodem personálu jezdí na různé sportovní a hudební akce. Někteří uživatelé také dojíždějí domů k rodičům, kde si mohou svůj čas samostatně organizovat.

Imobilní uživatelé jsou závislí na pomoci a doprovodu personálu. Společně chodí na vycházky, k lékaři, do knihovny, nakupovat nebo i do hospody.

Z výzkumu také vyplynulo, že v obci není adekvátní nabídka volnočasových a edukačních aktivit pro uživatele Domova, a také to, že by případný zájem o aktivity v obci ztroskotal na tom, že jsou tyto aktivity zpoplatněné. Zazněl zde také názor, že jsou uživatelé celkem vytížení a pohodlní, a proto nemají důvod ani motivaci chodit někam jinam.

e) Jsou tyto aktivity a kurzy uživatelům k něčemu prospěšné?

Z výzkumu můžeme vyvodit, že uživatelé se stávají samostatnější, umí lépe řešit některé situace, mohou cestovat a poznávat nové věci a lidi. Veškeré smysluplné trávení volného času jim zkvalitňuje život, dostanou se ze stereotypu a posouvá je to dál. Prostřednictvím těchto aktivit si také dokazují, že na to mají a že mohou spoustu věcí zvládnout a nacházejí v nich i smysl života.

A jak jsem uvedla v teoretické části, volnočasové aktivity nabízené vhodným způsobem poskytují nepřímé výchovné působení, které si vychovávaní ani neuvědomují, ale přesto mají obrovský formativní vliv. Podmínkou efektivního působení je jeho nenásilnost, pestrost a přitažlivost nabízených činností a jejich dobrovolnost. (Sýkora, Kraus, 2009)

Analýza rozhovorů s uživateli a zaměstnanci Domova Na Zámku v Nezamyslicích ukázala, že nabídka edukačních a především volnočasových aktivit je zde velmi pestrá a uživatelé i zaměstnanci jsou s touto nabídkou spokojeni.

Neuspokojivé je však personální zabezpečení, což má vliv na nízké zapojení imobilních uživatelů do aktivizačních činností, a malý individuální přístup k jednotlivým uživatelům. Nízký počet aktivizačních pracovníků má také vliv na časovou dotaci a celkové rozvržení kurzů a volnočasových aktivit.

Nepotvrdila se mi moje domněnka, že uživatelé z Domova Na Zámku v Nezamyslicích jsou „zavřeni“ za zdmi zařízení bez možnosti, kamkoli jít nebo navštěvovat kurzy a volnočasové aktivity mimo tento areál.

Na základě zjištěných údajů by se měl další výzkum z Domova Na Zámku přesunout do obce Nezamyslice a zjistit případné uplatnění a zapojení se uživatel do života v obci.

ZÁVĚR

Dnešní doba si žádá od každého co největší soběstačnost a samostatné jednání. Jsou však jedinci, kteří se bez pomoci druhé osoby neobejdou. V takovém případě by jim měla vyjít vstříc společnost. Mezi tyto jedince patří i osoby s mentálním postižením. V první řadě je to rodina, která má tohoto člověka podpořit, ale ta mnohdy selhává. V takovém případě přichází stát s nabídkou využití sociálních služeb a součástí těchto služeb je i nabídka volnočasových a vzdělávacích aktivit. Tyto aktivity přináší uživatelům prohlubování stávajících znalostí, umu a dovedností, uživatelé při nich rozvíjí svoji sebedůvěru a zodpovědnost a snaží se v největší možné míře zapojit do běžného života.

Problematika edukace a trávení volného času osob s mentálním postižením v Domově Na Zámku v Nezamyslicích je téma velice široké. V předchozím textu jsem se snažila ukázat nejdůležitější aspekty této problematiky a přiblížit tak čtenáři co nejvíce danou záležitost. Komunity osob s mentálním postižením nejsou dosud ještě zcela přijímány většinou společností. Proto jsem se v této bakalářské práci pokusila přiblížit život osob s mentálním postižením, které žijí dosud v relativně uzavřené komunitě.

V teoretické části se zabývám klasifikací, etiologií a psychickými zvláštnostmi jedinců s mentálním postižením, historií ústavní péče a historií pobytových služeb v Nezamyslicích, problematikou výchovy a vzdělávání osob s mentálním postižením, funkcí a významem volného času pro kvalitu života a specifiky využívání volného času u osob s mentálním postižením. Pátá kapitola pak přibližuje nabídku nejnavštěvovanějších volnočasových aktivit a kurzů v Domově Na Zámku.

V praktické části jsem si dala za cíl prostřednictvím rozhovorů s uživateli a zaměstnanci Domova zjistit, zda jsou možnosti edukace a volnočasových aktivit v Domově Na Zámku dostatečné, a zda jsou tyto aktivity vhodně materiálně a organizačně zajištěné.

Všichni lidé jsou jedinečné osobnosti a pro každého tkví přínos aktivizačních činností v něčem jiném. Kvalitně a účelně strávený čas dává uživatelům Domova Na Zámku v Nezamyslicích pocit potřebnosti, naplnění života a mnohdy i uspokojení z toho, že se jim něco povede a zvládnou to sami. Veškeré smysluplné trávení volného času uživatelům zkvalitňuje život, dostává je ze stereotypu všedního dne a posouvají je dál. Prostřednictvím volnočasových aktivit a kurzů si uživatelé dokazují, že na to mají a zvládnou spoustu věcí sami bez pomoci. Nacházejí v nich tolik důležitý smysl života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Čáp, J. - Psychologie vyučování, Praha: Univerzita Karlova, 1997. ISBN 80-7066-534
- [2] Dalley, T. - Arteterapie s dětmi, Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-065-0
- [3] Dolejší, M. - K otázkám psychologie mentální retardace, Praha: Avicenum, 1973.
- [4] Dumazedier, J. - „Volný čas.“ *sociologický časopis, 1966 / czech sociological review 2* (3): 443-447, <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/131-sociologicky-casopis-3-1966>
- [5] Eisová, A. - Kapitoly z dějin psychopedie, Praha: SPN, 1983
- [6] Ellis, M. - Keramika pro děti, Praha: B B art, 2005. ISBN: 80-7341-410-4
- [7] Filipcová, B., a kol. - Výzkum volného času, I. Praha: Sociologický ústav ČSAV, 1970
- [8] Galajdová, L. - Pes lékařem lidské duše, aneb, canisterapie, Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-789-3
- [9] Gajdová, L., Gajdová, Z. - Canisterapie - Pes lékařem lidské duše, Praha: Portál, 2011
- [10] Hendl, J. - Kvalitativní výzkum základní teorie, metody a aplikace, Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
- [11] Hofbauer, B. - Děti, mládež a volný čas, Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5
- [12] Hollý, K., Hornáček, K. - Hipoterapie, léčba pomocí koně, Ostrava: Montanex, a.s., 2005. ISBN 80-7225-190-2.
- [13] Knaislovi - S jógou na cestě životem, Praha: Olympia, 2002
- [14] Kraus, B., Sýkora, P. - Sociální pedagogika I., Brno: IMS Brno, 2009
- [15] Kurzy a zájmové aktivity v „Domově Na Zámku“ p.o. Nezamyslice, Interní materiály, Nezamyslice: 2014
- [16] Kýrová, A. - Keramika pro malé i větší umělce, Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0271-8
- [17] Langer, S. - Mentální retardace: etiologie, diagnostika, profesiografie, výchova, Hradec Králové: Kotva, 1995. ISBN 80-900254-6-3

- [18] Ludvík, F. - Dějiny defektologie, Praha: SPN, 1956
- [19] Mertin, V. - Individuální vzdělávací program: Pro zdravotně postižené žáky, Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-033-4
- [20] Müller, O. a kol. - Terapie ve speciální pedagogice, Olomouc: UP, 2005. ISBN 80-244-1075-3
- [21] Mühlpachr, P. - Speciální pedagogika, Brno: IMS Brno, 2010
- [22] Outrata, B. - Nezamyslice a místní část Těšice, OÚ Nezamyslice, 2006. ISBN 80-239-7290-135
- [23] Pávková, J., a spol. - Pedagogika volného času, Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6
- [24] Pipeková, J., a kol. - Kapitoly ze speciální pedagogiky, Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6
- [25] Přadka, M. - Kapitoly z dějin pedagogiky volného času, Brno: Masarykova univerzita pedagogická fakulta, 1999. ISBN 80-210-2033-4
- [26] Rehabilitační vzdělávací program a Školní vzdělávací program „Je nám spolu dobře. Interní vzdělávací materiály, Prostějov: 2008
- [27] Rubínšteinová, S. J. - Psychologie mentálně zaostalého žáka, Praha: SPN, 1976
- [28] Řezníček, I. - Metody sociální péče, Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-001
- [29] Spousta, V. - Kapitoly z pedagogiky volného času, Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1274-9
- [30] Šimanovský, Z. - Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi, Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-557-1
- [31] Švarcová, I. - Mentální retardace, Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7
- [32] Vágnerová, M. - Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178214-9
- [33] Valenta, M., a kol. - Přehled speciální pedagogiky a školská integrace, Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0698-5
- [34] Valenta, M., Krejčířová, O. - Psychopedie - kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných, Olomouc: Netopej, 1997

- [35] Valenta, M., Müller, O. - Psychopedie, Praha: Parta, 2009. ISBN 978-80-7320-137-1
- [36] Vážanský, M., Smékal, V. - Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9
- [37] Viegas, J. - Seminář hry boccia. Nepsané materiály ze semináře, Praha: 1998
- [38] Vítková, M. - Kapitoly z úvodu do speciální pedagogiky, Brno: Masarykova univerzita, 1994
- [39] Wolfová, E., Arsenjevová, Z. - Tkaní, Brno: CP Books, 2005. ISBN 80-251-0301-3

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. [online 2014-02-11]. Dostupné z:
https://sluzbyprevence.mpsv.cz/dok/zakon-108_2006.pdf

Domov Na Zámku. [online 2014-01-09]. Dostupné z:
<http://www.antee.cz/nazamku/index.php?nid=7787&lid=cs&oid=1367802>

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [online 2014-01-21]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	A podobně.
atd.	A tak dále.
CD	Kompaktní disk.
cm	Centimetr.
CNS	Centrální nervový systém.
DMO	Dětská mozková obrna.
IDOS	Integrovaný dopravní systém.
IQ	Intelligenční kvocient.
IVP	Individuální vzdělávací plán.
LMD	Lehká mozková disfunkce.
OSN	Organizace spojených národů.
p. o.	Příspěvková organizace.
tzv.	Tak zvaně.
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu).
WHO	World Health Organization (světová zdravotnická organizace).
ZOO	Zoologická zahrada.
ZŠ	Základní škola.

SEZNAM PŘÍLOH

P I: „Domov Na Zámku“ Nezamyslice

P II: Rozhovory se zaměstnanci

P III: Rozhovory s uživateli

PŘÍLOHA P I: „DOMOV NA ZÁMKU“ NEZAMYSLICE

Budova ZŠ speciální v areálu zahrady.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVORY SE ZAMĚSTNANCI

1. ZAMĚSTNANEC

1) Je z vašeho pohledu nabídka volnočasových aktivit a kurzů v Domově Na Zámku dostatečná?

Nabídka je velká, ale ne pro všechny uživatele. Protože je v Domově 115 uživatelů, není možné je všechny uspokojit.

Jaké aktivity mohou uživatelé navštěvovat? Pro uživatele jsou tu terapie, pak pracují na zahradě nebo u zvířat, v Domově probíhají vzdělávací kurzy a jiné aktivity jako výroba papírových briket, hudební akce a tak. Pro ty více postižené a starší uživatele je tu tvořivá dílna nebo sportovní hry.

2) Jsou dle vašeho názoru spokojeni všichni uživatelé, kteří mají o aktivity zájem?

No to už jsem říkala, nabídka je velká, ale protože je tu 115 uživatel a pracovníků pro tuto práci asi jen 10, nemůžeme všechny zájemce uspokojit nebo se jim dostatečně věnovat.

3) Jak hodnotíte personální zajištění těchto aktivit?

Aby se mohl uspokojit zájem všech, bylo by potřeba více lidí a pak by mohly být dané aktivity i častěji. Je nás opravdu málo. My bychom měli každého uživatele nějakým způsobem zaměstnat, ale v daném počtu lidí to nejde. Při kolektivních aktivitách se nemůžeme všem věnovat tak, jak by potřebovali. Dříve bylo více aktivizačních pracovníků na celý Domov, ale v rámci šetření se od toho upustilo. Dřívější situace byla lepší, protože pracovníci se věnovali uživatelům více individuálně a tak věděli, co který potřebuje a na co později navázat.

4) Jsou prostory pro tyto aktivity, podle vašeho názoru, dostatečné? Proč?

Určitě ne, budme rádi za to, co máme, ale i dané prostory jsou vzhledem k počtu klientů nedostatečné. Máme k dispozici malou tělocvičnu, prostor u výtahu a malou tvořivou dílnu. Jo a taky zkušebnu pro místní kapelu. Přes léto, když je hezké počasí je to dobré. Máme k dispozici velkou zahradu. Horší je to, když není hezky. Rozhodně by bylo potřeba více prostoru.

5) *Jaký máte názor na materiální zajištění a vybavení volnočasových aktivit?*

Já si nemůžu stěžovat, já na ty aktivity co provádím, mám dost materiálního zabezpečení. Možná má kolegyně větší problémy, ale já si opravdu nestěžuji. Vždycky, když něco potřebuji, dám si požadavek a nakoupí se, co potřebuji. Po materiální stránce to není ošizené. Opravdu mi vychází vstříc, a co potřebuji, to se koupí.

6) *Co si myslíte o časovém prostoru na tyto aktivity?*

Časový prostor je úplně hrozný. Času je málo, ale zase je to o těch lidech. Kdyby bylo více lidí, bylo by i více času, takže čas nám neustále chybí. A také šikovnější uživatelé chodí denně do půl třetí do terapií a pak už není moc prostotu pro vedení volnočasových aktivit, protože máme taky danou nějakou pracovní dobu. V dopoledních hodinách se tedy věnujeme těm, co nechodí do terapií, a těch je taky kvantum. Ale to jsou osoby těžce mentálně postižené, a na ty potřebuješ individuální přístup, a jsme zase u nedostatku zaměstnanců.

7) *Vidíte nějaké jiné nedostatky?*

Základ je víc lidí a víc prostor. To by postačovalo. Já nevím, ale myslím si, že by to šlo i organizačně lépe zajistit. Třeba by nám mohl občas pomoci i někdo z přímé péče. Ale ti mají také svoje povinnosti, a do toho moc nevidím. Asi toho mají také dost. Ale když na tom člověk uvažuje, prvopočátek je asi v nedostatku financí. Kdyby bylo dost peněz, bylo by dost i zaměstnanců, a tím pádem by to bylo vyřešené.

8) *Mohou navštěvovat nebo navštěvují uživatelé aktivity nebo kurzy i mimo Domov Na Zámku?*

Já myslím, že by mohli, ale nevím, jestli navštěvují. Kdyby chtěli, tak by určitě mohli.

9) *Jestli ano, tak jaké, jestli ne, tak proč?*

Když nad tím tak uvažuji, tak ale asi jenom ti nejšikovnější, kteří by to zvládli sami. Ti ostatní by potřebovali asistenta, a to je asi problém. Taky si myslím, že je to o penězích, protože aktivity mimo zařízení se většinou platí, a uživatelé na to nemají peníze. Ano, to by určitě krachlo na těch penězích.

10) *Čím jsou uživatelům, podle vás, tyto aktivity prospěšné?*

Já si myslím, že se tu neustále bavíme o kvalitě života, že jim to tu kvalitu života zlepšuje a zajišťuje to celkový rozvoj osobnosti. Je potřeba je aktivizovat, protože když bude sedět

celou dobu na jednom místě, třeba deset let, a úplně zakrní. Mnozí jsou rádi jenom za to, že mohou změnit prostředí a dostanou se do jiného kolektivu. Ti šikovnější, co chodí do kapely nebo sportují, se dostanou i na různé zájezdy a vystoupení a mají možnosti tak cestovat a dostat se někam jinam. A je to prospěšné i pro mě, když vidím ten posun a vidím, jak se zúročí ta moje práce.

2. ZAMĚSTNANEC

1) *Je z vašeho pohledu nabídka volnočasových aktivit a kurzů v Domově Na Zámku dostatečná?*

Jo, myslím si, že jo. Je velká. Je tu dostatečná nabídka hlavně terapií, jako je tkaní, keramika, košíky, papuče a uživatel si může vybrat, jestli chce ve volném čase navštěvovat kurzy nebo muzikoterapii atd., takže si myslím, že jsou přes den docela vytížení. I když pro osoby s těžkým mentálním postižením by mohli být aktivity častěji, například canisterapie nebo i ta muzikoterapie. Šikovní uživatelé toho mají fakt hodně, někdy až moc.

2) *Jsou dle vašeho názoru spokojeni všichni uživatelé, kteří mají o aktivity zájem?*

No asi nejsou. Uživatelé s lehkou mentální retardací jsou plně zaměstnaní, ale pro uživatele s těžkou a hlubokou mentální retardací toho je málo. A je to dané i tím, že víc je uspokojený problémový uživatel než ten, který na sebe nijak neupozorní. Ale i ten by za to byl rád.

3) *Jak hodnotíte personální zajištění těchto aktivit?*

No, není. Na daný počet uživatel je fakt málo zaměstnanců. Jde nějak zvládnout kolektivní akce, ale rozhodně se jim nemůžeme individuálně dostatečně věnovat. Dříve bylo více aktivizačních pracovníků na jednotlivých odděleních, a tak to bylo lepší, protože ten člověk ty lidi znal a věděl, co spolu už dělali, kde skončili a kde mají pokračovat. Věnoval se každému- dnes ty, zítra on - ale teď odchází z oddělení stále ti samí uživatelé do terapií a aktivizačních činností. Je to také o zájmu, ale je to přesně tak, že když nepoznáš nic jiného, tak ti to co máš, stačí.

4) *Jsou prostory pro tyto aktivity, podle vašeho názoru, dostatečné? Proč?*

Myslím si, že ne. Máme tu prostor u výtahu, kde to vidím jako takový nouzový prostor, máme tu klub, který je uživateli využíván nedostatečně, používá se spíš pro zaměstnance a návštěvy. Tělocvična je super, ale pro 115 lidí je to malé, ale já osobně tu postrádám místnost, kde by se mohla udělat relaxace, třeba snoezelen, pak nějaká místnost místo prostoru u výtahu, kde jsou veškeré akce rušené provozem výtahu a provozem na schodech. V létě na zahradě je to super, ale v zimě jsou prostory nedostačující. A i ty prostory co máme, jsou malé, spíše uzpůsobené pro mobilní než pro imobilní uživatele. Schází mi tu taky prostor pro bazální stimulaci. Buďme rádi za ty prostory, co máme, někde nemají ani to, ale jsou nedostačující.

5) *Jaký máte názor na materiální zajištění a vybavení volnočasových aktivit?*

Určitě by se dalo mnohé vylepšit. Kreativní člověk si pomůže a snaží se vyjít s tím, co má a taky se snaží z ničeho vytvořit moc. Dá se, ale vždycky by to šlo ještě líp. Chtělo by to třeba víc počítačů a lepší připojení k internetu. Určitě je to otázka financí.

6) *Co si myslíte o časovém prostoru na tyto aktivity?*

Já jsem se svým časovým prostorem spokojená. Stíhám všechno. Zájemců o aktivity by však bylo určitě víc, ale to je zase otázka kvality, abych se jim mohla věnovat individuálně. Třeba nácviky cestování, můžeš jet po třech, můžeš jet po dvou, ale osobně vím, že když pracujete s jedním, tak je to daleko lepší a účinnější. Mohl by se třeba zvýšit objem uživatel v kurzech, ale na úkor kvality. Pomohlo by třeba více lidí, kteří by to vedli. Chtěla bych si ještě vyčlenit prostor pro bazální stimulaci. Časem to určitě půjde. Je to přesně o tom, že nejenom ti šikovní by si zasloužili tu pozornost.

7) *Vidíte nějaké jiné nedostatky?*

Tady se všechny aktivity, nebo alespoň většina, zaměřují na uživatele, kteří si tam dojdou a imobilní uživatelé jsou trošku v nevýhodě. Viděla bych to ve větším zaměření na imobilní uživatele a na uživatele s těžším postižením.

8) *Mohou navštěvovat nebo navštěvují uživatelé aktivity nebo kurzy i mimo Domov Na Zámku?*

Pokud by hodně chtěli, tak by mohli, ale asi nenavštěvují.

9) *Jestli ano, tak jaké, jestli ne, tak proč?*

A vlastně ani nevím, jestli by byla v Nezamyslicích pro ně nějaká nabídka. Ale ne jenom pro ně, nevím, jaká je nabídka vůbec aktivit v Nezamyslicích. Kromě sportu, kterého mají vlastně v Domově dost, tak ani nevím, co by je mohlo zajímat. Zase jsou uživatelé, kteří chodí rybařit, nebo do spolku hasičů, tak ti si to dokázali prosadit. Takže si myslím, kdyby tady v obci bylo něco, co by opravdu chtěli, že by to nebyl problém. A jezdit za nabídkou někde dál, to už je zase otázka financí a toho času. A taky by se museli spoléhat na spoje, které jsou také mnohdy nedostačující. A také mám pocit, že uživatelé využívají nabídek jen v Domově, protože jsou svým způsobem líní, někam docházet nebo dojíždět. Tady to mají všechno tak říkajíc u nosu.

10) *Čím jsou uživatelům, podle vás, tyto aktivity prospěšné?*

No, zkvalitňují jim život. Můžou trávit smysluplně svůj volný čas a něco nového se naučit. Dostanou se do kolektivu, přijdou na jiné myšlenky, už jenom ta změna prostředí je důležitá a ta aktivizace sebe, že vstanu, někam se dopravím, a to, že tam se zase už tak moc nesnažím, tak to už je možná podružné. A také třeba ta práce na zahradě je smysluplná, a také ta péče o zvířata, lamoterapie. Vidí za sebou nějaké výsledky, naučí se nové věci a vidí v tom nějaký smysl života. Mají prostě nějakou náplň života.

3. *ZAMĚSTNANEC*

1) *Je z vašeho pohledu nabídka volnočasových aktivit a kurzů v Domově Na Zámku dostatečná?*

Myslím si, že nabídek různých aktivit je tu dost. Je tu několik terapií a spoustu zájmových aktivit, takže si každý určitě vybere z nabídky, co by chtěl zrovna dělat a co by se mu líbilo.

Jaké jsou v Domově například terapie a volnočasové aktivity? Hodně se tu sportuje. Z terapií si vzpomenu například na tkaní, košíkárnou, keramiku, zahradu a zvířátka a také na muzikoterapii nebo lamaterapii.

2) *Jsou dle vašeho názoru spokojeni všichni uživatelé, kteří mají o aktivity zájem?*

Asi ne, protože je to opravdu mnohdy jeden na jednoho, a tak se neuspokojí všichni. Člověk se sice snaží, ale opravdu nelze uspokojit všechny. Když je aktivita pro větší skupiny, tak to tak nějak jde splácet, ale je to na úkor individuálnímu přístupu.

3) *Jak hodnotíte personální zajištění těchto aktivit?*

No lidí to je teda málo. Takto to teda nejde celé obestoupnout, protože často je potřeba na jednoho uživatele jeden zaměstnanec a to teda nelze zajistit, i když na vycházky s nima chodí zaměstnanci z přímé péče, takže se dostanou na střídačku alespoň ven, protože chtějí chodit taky všichni na dlouhé vycházky. Dříve byla na každém oddělení jedna pracovnice, která se starala o volnočasové aktivity pouze toho kterého oddělení, a to bylo ohromné tady toto. Věděla totiž, co který uživatel potřebuje a jak s ním pokračovat a tak se dosáhlo daleko lepších výsledků.

4) *Jsou prostory pro tyto aktivity, podle vašeho názoru, dostatečné? Proč?*

Zaplať pán bůh za ně. Zahrada je bezvadná. Je tu tělocvična, je sice malá, ale znám spoustu zařízení, kde nemají ani to. Uvítala bych větší prostor pro tvořivou dílnu, protože je spousta uživatelů, kteří by sem rádi docházeli, ale jsou imobilní, do současných prostor se všechny vozíky nevejdou.

5) *Jaký máte názor na materiální zajištění a vybavení volnočasových aktivit?*

Ale jo, není to špatné. V podstatě co potřebuji, tak dostanu. V podstatě si nemůžu stěžovat. Mohlo by to být lepší, ale určitě i horší.

6) *Co si myslíte o časovém prostoru na tyto aktivity?*

Je špatné, že mohou mnozí navštěvovat aktivity a kurzy až po práci. To je zde dobrovolně povinné, ale asi spíš povinné. A když skončí v terapii o půl třetí, už není prostor pro nějaké kurzy, které by je posouvaly dál. Takže bych uvítala změnu rozvržení časového rozvrhu uživatel.

7) *Vidíte nějaké jiné nedostatky?*

Uvítala bych více akcí pro uživatele, kdy by bylo to propojení s venkovním světem. Oni se sice dostanou ven, ale většinou s doprovodem. Dříve tu bývaly diskotéky, plesy, besídky, bývali tu dětské dny, kdy tu bylo spoustu lidí zpoza zdí ústavu, uživatelé měli taneční kroužek, kde tancovali s děvčatama ze školy a to tu teď už schází. To je špatně. Taky je špatně, že se uživatelé nedostanou nikam na pobytové zájezdy nebo k moři. Ale to se teď

už nesmí, ale ten uživatel bez doprovodu zase nikam jet nemůže. A to je takový začarovaný kruh.

8) *Mohou navštěvovat nebo navštěvují uživatelé aktivity nebo kurzy i mimo Domov Na Zámku?*

To já nevím kde, protože nabídky aktivit, které by zvládli, venku asi nejsou.

9) *Jestli ano, tak jaké, jestli ne, tak proč?*

Otázka ale není, jestli chodí, ale jestli by zvládli držet krok se zdravýma lidma. Protože tady v obci nejsou vyloženě kroužky a aktivity, kde by se jim někdo věnoval, ale už zájmy, kde si lidé chodí zahrát pro radost a nechcú někoho něco učit. Možná by to nemuselo být špatné, ale zatím je to asi nereálné.

10) *Čím jsou uživatelům, podle vás, tyto aktivity prospěšné?*

Rozvíjíme základy trivie, jemnou motoriku, rozumové vnímání, zrakové vnímání, prostorové vnímání atd. Mnohdy vidím, že jde uživatelům jenom o změnu prostředí. Oni se mnou chtějí jít například do sportovek, ale tam už se nechtějí zapojovat. Chcú se dostat jinam, do jiného kolektivu a tam si pokecat.

4. *ZAMĚSTNANEC*

1) *Je z vašeho pohledu nabídka volnočasových aktivit a kurzů v Domově Na Zámku dostatečná?*

Pro ty šikovné asi dost, řekla bych, že jsou někteří zaměstnaní až moc. Ti šikovní se účastní skoro všeho a pak je zaměstnaný tak, že neví, z které do které. Pro ty co leží nebo jsou imobilní, je toho minimum.

A jaké mají tedy uživatelé možnosti? Ti šikovní jsou zaměstnaní v terapiích, a potom sportují, zpívají nebo se mohou starat o zvířátka, kterých je tu celkem dost. Tyto aktivity jsou totiž každý den. Pro ty ostatní je to canisterapie, muzikoterapie, biblioterapie, rehabilitace, tvořivá dílna. Tady je problém, že tyto akce jsou tak jednou za týden.

2) *Jsou dle vašeho názoru spokojeni všichni uživatelé, kteří mají o aktivity zájem?*

No to vyplývá z té první odpovědi. Myslím si, že nejsou. Určitě by se toho mohlo dělat pro těžce mentálně postižené a imobilní uživatele víc. Co se týká mé terapie, nevím o nikom,

koho bych musela odmítnout. Je tu sice několik zájemců, kteří chodí podle svého zájmu jen občas, ale i to se dá zvládnout.

3) *Jak hodnotíte personální zajištění těchto aktivit?*

To asi nebude. Je pravda, že pokud bych je chtěla učit něco nového a chtěla bych se jim více věnovat, tak bych potřebovala nějakého člověka, který by dělal tady ty dokončovací práce, co dělám teď já. Nyní tu mám sice paní na výpomoc, ale je to jen na čas a danou věc to řeší jen krátkodobě. Určitě by bylo potřeba zaměstnanců přidat. Hlavně proto, aby se zaměstnali a uspokojili opravdu všichni, nebo alespoň co nejvíc.

4) *Jsou prostory pro tyto aktivity, podle vašeho názoru, dostatečné? Proč?*

Já mám konkrétně málo místa. A myslím si, že je to nedostatek ve všech terapiích. V současnosti mi sem chodí pravidelně osm uživatel a to je tak strop, jak z pohledu místa, tak proto, že bych je nezvládla obcházet, pomáhat jim a kontrolovat. Také mám málo prostoru na ukládání výrobků a tak. Takže klientů je dost, ale místa na ukládání výrobků je strašně málo.

5) *Jaký máte názor na materiální zajištění a vybavení volnočasových aktivit?*

Musím říct, že s tímto teda problém nemám. Nevím tedy, jak to chodí jinde, ale já vždy když potřebuji materiál na výrobu, tak ho bez problémů dostanu. Ale je pravda, že se snažím žádat jen o to, kde vím, že uspěju.

6) *Co si myslíte o časovém prostoru na tyto aktivity?*

To asi jo, času by bylo dost. I uživatelé mají na terapii dost času. Dříve se mi ta sestava uživatel dost měnila, teď je tu mám ráno i odpoledne a myslím si, že je to dostačující.

7) *Vidíte nějaké jiné nedostatky?*

No můžu mluvit jenom za sebe, ale mimo toho, co už jsem řekla, žádný zásadní nedostatek nevidím. Chtěla bych se uživatelům více věnovat a dělat více nových věcí. A na to by bylo právě potřeba více zaměstnanců.

8) *Mohou navštěvovat nebo navštěvují uživatelé aktivity nebo kurzy i mimo Domov Na Zámku?*

Ne, asi nenavštěvují. Nevím o nikom.

9) *Jestli ano, tak jaké, jestli ne, tak proč?*

Nevím, ale myslím si, že tu není nic takového, kam by mohli docházet.

10) *Čím jsou uživatelům, podle vás, tyto aktivity prospěšné?*

Každopádně to ty uživatele baví, mají z toho radost, za odměnu dostávají u mě alespoň kafičko. Mají také radost, že se výrobky líbí, že je o ně zájem a že se prodávají. To je tady asi prioritou. Uživatelé mají pocit z dobře vykonané práce, která se líbí a jde na dračku. Mají tak pocit, že jsou k něčemu a mají tak nějaký cíl a smysl života. A mrzí mě, že jedině, co jim můžu za odměnu dát, je to kafe.

5. ZAMĚSTNANEC

1) *Je z vašeho pohledu nabídka volnočasových aktivit a kurzů v Domově Na Zámku dostatečná?*

Ano, je. Z mého pohledu je určitě dostačující.

A jaké jsou zde možnosti volnočasových aktivit a kurzů? Chodí do terapií, jako je keramika nebo košíkárna, a pak mohou sportovat nebo chodí do kapely. Ze sportů tu provozujeme kopanou, atletiku, stolní tenis, plavání, bocce atd.

2) *Jsou dle vašeho názoru spokojeni všichni uživatelé, kteří mají o aktivity zájem?*

Když to vezmu na sebe, tak uživatelé, kteří chtějí chodit tak chodí, do sportů určitě ano. Do terapií asi taky, protože ti, co chodí, tam chodí rádi. Ale to jsou lehce mentálně postižení. Pro ty s těžším postižením se snažíme neustále něco vymýšlet, ať muzikoterapii nebo bocce. V tomto případě nevím, jestli jsou uspokojeni všichni, ale snažíme se, aby byli.

3) *Jak hodnotíte personální zajištění těchto aktivit?*

Určitě by to chtělo víc zaměstnanců, protože kolikrát místo toho, aby jsme s uživatelama něco tvořili, tak vytváříme pouze hlídací agenturu. Jelikož je o aktivity velký zájem a zaměstnanců není tolik, nemůžeme se jim v průběhu těchto aktivit věnovat tak, jak by si zasloužili a jak by potřebovali. Zažil jsem dobu, kdy tu bylo 12 vychovatelů. Teď jsme tu na toto tři. Tenkrát ta práce byla daleko kvalitnější a byly vidět nějaké výsledky. Každý vychovatel měl přidělenou svoji skupinku klientů, kterým se věnoval a tak už je dobře znal a věděl, co potřebují a jak na ně působit, aby to mělo ten správný efekt. Takže víc lidí by to chtělo, ale kdo by je zase zaplatil.

4) Jsou prostory pro tyto aktivity, podle vašeho názoru, dostatečné? Proč?

Já to řeknu tak, je to na hraně. Vždycky se musí brát ta horší varianta. Nejhorší je, když je škaredé počasí a ty musíš uživatele někde umístit. A to je problém. Když je teplo, tak je to dobré, ale musíme počítat s tou horší variantou. Všechny vnitřní prostory jsou hrozně malinkaté. Byly doby, kdy měl každý vychovatel svou malinkou místnost, kde mohl eventuelně něco tvořit. Nyní jsou velké skupiny, spoustu vozíčkářů, které nejde dost dobře do daného prostoru umístit a věnovat se jim. Ale to už je zase otázka personálu.

5) Jaký máte názor na materiální zajištění a vybavení volnočasových aktivit?

Dlouhodobě bojuji. Protože jsem sportovní trenér, zajímá mě hlavně sportovní vybavení a zabezpečení. Tělocvična a hřiště jsou dostatečné, ale už několik let bojuji o vybudování pískového doskočiště. Je nutné vyřešit rozběhovou dráhu k doskočišti. Měl jsem několik variant, ale stále to vázne. Máme v plánu budovat hřiště na bocce, ale to je také dlouhodobá záležitost. Vždy mi je to přislíbeno, ale stále se nic neděje.

A doprava na sportovní akce? Už dlouho jezdíme po vlastní ose, tedy vlakem nebo autobusem. Dopravíme se tedy celkem dobře, sice mnohdy s problémama, protože když cestujeme se zavazadly, tak je to složitější. Zatím jsme se všude dostali.

6) Co si myslíte o časovém prostoru na tyto aktivity?

S tím také bojuju. Chtěl bych větší. Trénuji toho hodně, když vezmu jenom sport. Atletika – to je rozvoj všeho, to dělají všichni. A pak jsou ty specifikace jako fotbal, stolní tenis, plavání. Další problém teď mám, že máme jet na závody v plavání a potřeboval bych jet alespoň jednou do Vyškova na bazén trénovat. Jsem zvědavý, jestli se mi to podaří. V areálu sice máme bazén, ale je použitelný jen přes léto, a protože je malý, tak jenom tak na osvěžení, ale ne na trénování. A tady také narážíme na nedostatek finančních prostředků, třeba na cestovné.

Také to časové rozložení tréninků. Vlastně můžeme trénovat až po terapiích, tedy až ke čtvrté hodině, a tak tu často zůstávám až do večera. Tím pádem je můj soukromý život v háji, protože si nic nevyřídím, když jsem tu denně do šesti hodin do večera.

7) Vidíte nějaké jiné nedostatky?

Peníze. Peníze a lidi, ale kdyby byly peníze, budou i lidi.

8) Mohou navštěvovat nebo navštěvují uživatelé aktivity nebo kurzy i mimo Domov Na Zámku?

Přesně nevím, ale proč by nemohli?

9) Jestli ano, tak jaké, jestli ne, tak proč?

Co vím, tak že chodí do knihovny, také do hospody, že navštěvují kadeřnici a pedikúru a taky někteří chodí za kamarádama do vedlejší vesnice. Ale jinak si myslím, že jsou tady aktivitama celkem vytížení a nemají potřebu někam jinam chodit. Často chodí na vycházky do obce nebo do okolí, takže že by jim někdo bránil, to ne. Ale taky je to závislé na penězích.

10) Čím jsou uživatelům, podle vás, tyto aktivity prospěšné?

Prospěšné jsou jim proto, že si vlastně dokazují, že na to mají. Zase to vidím z pohledu toho sportu. Než je člověk přesvědčí, že to zvládnou a než si dodají odvalu, tak to třeba trvá. Ale pak když to dokážou, tak ten pocit, to je paráda. To samé třeba zdejší kapela. Na začátku nikdo nevěřil, že by zvládli hrát a zpívat sami. A jak jsou teď rádi, že mohou vystupovat před obecnstvem a všichni je chválí. Ale je to prospěšné nejen pro ně. Můžu to posoudit, protože jsem dělal profesionálního trenéra stolního tenisu, trénoval jsem malé holky, ale toto je mnohokrát lepší. Tady ti kluci ti to stokrát vrátí, a to mě osobně hrozně baví a nabijí mě to.

6. ZAMĚSTNANEC

1) Je z vašeho pohledu nabídka volnočasových aktivit a kurzů v Domově Na Zámku dostatečná?

Z mého pohledu? Nó, jak pro koho. Pro ty uživatele, kteří jsou šikovnější a mobilní je toho hodně, ale pro imobilní a více postižené toho zase až tolik není.

2) Jsou dle vašeho názoru spokojeni všichni uživatelé, kteří mají o aktivity zájem?

Tak to z toho vyplývá. To ti, kteří se často nikam nedostanou, asi spokojení moc nebudou. I když si zase nemyslím, že by se pro ně nic nedělalo, nebo nechtělo dělat, ale je to prostě náročnější jak časově, tak na personální obsazení, a proto je to asi složitější, a proto se všichni nemohou uspokojit.

3) *Jak hodnotíte personální zajištění těchto aktivit?*

Tak a jsme u toho. Chtělo by to těch zaměstnanců určitě víc. Ti zaměstnanci, co tu jsou, se opravdu snaží, ale je jich na daný počet uživatelů opravdu málo. Určitě se jim nemůžou individuálně věnovat, i kdyby chtěli.

4) *Jsou prostory pro tyto aktivity, podle vašeho názoru, dostatečné? Proč?*

Pro základní uspokojení nějakých potřeb je to asi dostačující. Ale jestli to mohu posoudit, prostor je dost, ale jsou hrozně malinkaté. Kdyby bylo více personálu a v těchto prostorách se střídali s malými skupinkami uživatelů, tak by to bylo dostačující. Ale že je zaměstnanců tolik, kolik jich je, musí mít v těchto aktivitách početnější skupiny, a proto jsou tyto prostory nedostačující.

5) *Jaký máte názor na materiální zajištění a vybavení volnočasových aktivit?*

To asi nebude tak špatné. Ale nezajišťuji volnočasové aktivity, takže to ani nemohu posoudit.

6) *Co si myslíte o časovém prostoru na tyto aktivity?*

Jelikož volnočasové aktivity probíhají celý den, tak toho prostoru bude asi dost. Ale zdá se mi, že do daných terapií a aktivit chodí stále ti samí lidé. Ti jsou pak zaměstnaní po celý den. Pak mě ale napadá otázka, kdy jsou zaměstnaní ti ostatní?

7) *Vidíte nějaké jiné nedostatky?*

Jako velký nedostatek vidím ty zaměstnance, a taky peníze. Protože kdyby byly peníze, byly by i zaměstnanci. A taky se mi nelíbí, že se většina věcí točí okolo lehce mentálně postižených a pro ty ostatní už se toho až tolik nedělá.

8) *Mohou navštěvovat nebo navštěvují uživatelé aktivity nebo kurzy i mimo Domov Na Zámku?*

To si teda nejsem jistá. Uživatelé určitě mohou chodit sami na vycházky, teda ti, co to zvládnou, nebo taky nakupovat, nebo je vidívám na různých akcích, které se dějí v obci. Ale že by chodili do nějakých kurzů nebo volnočasových aktivit mimo Domov, tak to opravdu asi ne.

9) *Jestli ano, tak jaké, jestli ne, tak proč?*

Kam chodí, tak to už jsem řekla. A proč nechodí do kurzů nebo aktivit? Tak základ asi budou peníze. Ony všechny aktivity v obci něco stojí. A taky si nejsem jistá, jestli by uživatelé o takové aktivity měli vůbec zájem, nebo jestli jim to někdo nabídnul.

10) *Čím jsou uživatelům, podle vás, tyto aktivity prospěšné?*

Ve spoustě věcí. Veškerá změna prostředí, změna kolektivu je ku prospěchu. Posouvá je to dál, procvičují jemnou i hrubou motoriku, vidí a slyší, co dělají ostatní a chtějí se jim třeba vyrovnat. Vidí za sebou kus práce a jsou šťastní, že to dokázali a že je za to někdo pochválí. Prostě je to stimuluje a posouvá dál.

7. *ZAMĚSTNANEC*

1) *Je z vašeho pohledu nabídka volnočasových aktivit a kurzů v Domově Na Zámku dostatečná?*

Tak nabídka je, ale na druhé straně je málo personálu a imobilní uživatelé se nemohou dostat do terapií, pokud je málo personálu tak nemá kdo s nima chodit.

2) *Jsou dle vašeho názoru spokojeni všichni uživatelé, kteří mají o aktivity zájem?*

Nejsou. Zase je to o tom personálu a o využití možností pro imobilní uživatele. A aktivity jsou pro tyto uživatele jenom dopoledne a odpoledne jich už moc nebývá. Prostory jsou malé a vychovatelé vesměs jeden, dva.

3) *Jak hodnotíte personální zajištění těchto aktivit?*

Personálu je strašně málo. Tak na to, aby je nachystali a dopravili do aktivit, tak na to, aby se tam o ně postarali. Nemůže se jeden člověk věnovat tam patnácti imobilním lidem. Možná tak při muzikoterapii, ale jinak moc ne. Ty prostory jsou taky špatné, protože pak tam nechcú vozíky, protože se tam taky nevejdou.

4) *Jsou prostory pro tyto aktivity, podle vašeho názoru, dostatečné? Proč?*

No není. Tělocvična je malá, tvořivá dílna je malá ostatní prostory jsou taky malé. A když vezmu terapie, tak to je vlastně taky malé, taky tam těch uživatel nemohou vzít víc.

5) *Jaký máte názor na materiální zajištění a vybavení volnočasových aktivit?*

Teď nevím přesně co, ale když si to vezmu, tak v keramice, tkaní nebo košíkárně mají materiálu dost. Na to, aby to fungovalo, je to zajištěné dost.

6) *Co si myslíte o časovém prostoru na tyto aktivity?*

Tak zase, časový prostor je velice omezen, ale je to zase vzhledem k tomu personálu. Když je málo personálu, nemohou mít v zájmových aktivitách více uživatel a tak je i málo času na uspokojení toho zájmu. Všechno se to v podstatě odvíjí od peněz a od personálu.

7) *Vidíte nějaké jiné nedostatky?*

Mimo toho, co jsem už řekla snad ani ne. Ono se toho tady dělá dost, ty záměry jsou dobré, ale je opravdu málo financí a personálu, aby se to dalo dostatečně realizovat. Možná snad ještě doprava by mohla být lepší. Všechno, co se tu dělá a nakupuje je určeno spíše pro mobilní uživatele. Pro potřeby uživatel je tu sice auto pro osm lidí, ale vozíky tam dáme tak maximálně tři. A to je asi nedostačující.

8) *Mohou navštěvovat nebo navštěvují uživatelé aktivity nebo kurzy i mimo Domov Na Zámku?*

Zase sporadicky jenom ti, co nejsou imobilní.

9) *Jestli ano, tak jaké, jestli ne tak proč?*

No kvůli nedostatku personálu. Tak jenom kam se dopraví sami a na co jsou peníze. To je návaznost jedno na druhé.

10) *Čím jsou uživatelům, podle vás, tyto aktivity prospěšné?*

Aby se dostali ze stereotypu, rozvoj motoriky, aby byli v kolektivu a mohli si povykládat, aby neseděli jenom u televize nebo nehleděli jenom z okna, aby se odreagovali. Co ještě? No u některých aktivit si musí namáhat mozek a to je dobré. V terapiích něco vytváří a posouvají se tak dál.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVORY S UŽIVATELI

1. Uživatel

Uživatel je klidný a odpovídal velmi ochotně a vstřícně. Je mu 38 let, bydlí na tréninkovém bydlení společně se dvěma kamarády. Jeho diagnóza je lehká mentální retardace.

1) *Jaké máš pravidelné denní aktivity?*

Od pondělí do pátku chodím pravidelně do keramiky, ale když je potřeba, pomáhám i v zahradě. Dnes jsme stříhali proutí, taky ho budeme loupat, nebo pomáhám, když se sází cibule. Do terapie chodím každý den ráno i odpoledne. Nedostáváme za to ale peníze.

2) *Co rád děláš ve zbylém čase?*

Mám rád zvířata. Starám se o králíky, o ptáčky. Králíky chováme na jídlo, a když vyrostou, tak si z nich děláme s klukama občas třeba guláš. To jsem dělal několikrát už úplně sám.

Takže rád vaříš ve volném čase? Takže ve volném čase taky rád vařím. Taky už čtvrtým rokem chodím sám na ryby. Už se těším, až bude teplo. Tak takový různý aktivity. Máme svoji zahrádku, tak taky budeme sázet nějakou zeleninu.

3) *Využíváš nějaké aktivity v Domově Na Zámku?*

Jiné aktivity moc nevyužívám, protože jsem měl úraz a teď nemůžu sportovat, nemůžu běhat ani skákat a nic.

4) *Jsi s nimi spokojený?*

Ano, jsem spokojený. Já nejsu, že bych byl nějakéj problematickej nebo tak.

5) *Měl bys zájem ještě o jiné aktivity?*

Chtěli jsme více zvířátek, například slepice, ale už tři nebo čtyři roky se slibuje, že budou, ale pořád nejsou. Myslím si, že je tu dost aktivit. Jediné, co bych chtěl je pravidelná a placená práce.

6) *Trávíš svůj čas i mimo Domov?*

Ano.

7) *Jakým způsobem?*

Chodím rád na vycházky, nakupovat do obchodu, když teda mám nějaké peníze. Já si kupuju hlavně kávu a tabák. A taky chodím na ty ryby.

8) *Chodíš na nějaké vzdělávací kurzy?*

Ano, chodím na hospodaření s penězi, na kurz cestování, na počítače. Opakujeme taky počítání a psaní a takový.

9) *Uvítal bys nějaké jiné vzdělávací kurzy?*

Já nevím, zdá se mi, že je toho dost, někdy až moc.

10) *Uplatnil jsi již někdy poznatky z těchto kurzů?*

Jo, jezdím sám vlakem a autobusem. Byl jsem v Prostějově, taky ve Vyškově, nebo chodím i pěšky po cyklostezce. Chodím sám nakupovat a i když nemám peníze, chodím do obchodu srovnávat ceny, já mám třeba přehled o složení potravin. Třeba co je umělé máslo a pravé máslo. Pravé máslo má teď tak 90% tuku a to máš teď ty Perly a Ramy tak 25% tuku a zbytek je voda. Umím si také otevřít internet a najít si tam nějaké stránky, třeba o rybách a tak.

2. UŽIVATEL

Uživatel byl příjemný a velice upovídaný. Z rozhovoru měl velkou radost. Je mu 28 let. Bydlí na tréninkovém bydlení společně se dvěma kamarády. Občas jezdí na návštěvy k rodičům do Zlína. Jeho diagnóza je lehká mentální retardace.

1) *Jaké máš pravidelné denní aktivity?*

Tak teda já vlastně ráno vstanu, uklidím tady na tréninkovém bydlení, pak jdu na klávesy až do půl deváté, a pak jdu do práce.

A kam jdeš do práce? V úterý jdu k Věrušce do tkaní, starám se teď o Nelu (kočku), protože je nemocná a bere antibiotika. A ona mě má ráda a mazlí se. To je úžasnej pocit, když vidím, že mně má tak ráda. A ostatní dny chodím do košíkárny, ale Renatka teďka taky marodí a nevíme, kdy přijde. Ale když je potřeba pomoci v zahradě, tak jdu pomoci. Teď jsme byli třeba na proutí.

A co děláš v košíkárně? Já dělávám košíčky. Obloukové košíčky dělám, ošatky, zkouším ty velký odpadkový koše a takový věci, ale záleží na tom jakou má člověk náladu a jak se mu chce. Záleží, jaká je ta nálada a občas někdy se člověku nedaří, no.

2) Co rád děláš ve zbylém čase?

Já chodím do Zámecké kapely. Teď se chystáme do Olomouce na maškarní, tam budeme hrát. Mě zaujala jedna věc, že když hrajeme moderní písničky, tak lidi řáděj, třeba v Mladé Boleslavi, v Opavě, v Humenné nebo ve Strakoncích jsem slyšel, že u některých písniček se lidi tak rozdovádí, že je vyvede ochranka. Každé vystoupení je jiné, někdy zpívám, hraju na klávesy nebo na flétnu. A je bezva, když lidi stojí pod pódiem a hledí na mě s otevřenou pusou. Kromě kapele chodím do stolního tenisu a to mě taky strašně baví.

A tenis máte také jednou za týden? Jak kdy. Když trenér řekne, že máme před turnajem, tak trénujeme třeba každý den. Teď jsme byli na turnaju v Kyjově a ve Víceměřicích.

A vyhráli jste? No máme jeden pohár, já jsem získal první místo v základní skupině. A když hrají horší kluci, tak se lidi moc dívat nechodí, ale když hrajeme my lepší, tak je okolo nás spousta lidí a fandí.

A co ještě děláš ve volném čase? Tak teďka máme jet na plavání, ale nějak nám to nevychází. Je moc jiné práce, tak nám to pořád nějak nevychází. Mám toho tak strašně moc, že to někdy ani nestíhám.

A ty hraješ i kopanou, ne? Jo, i kopanou hraju. Ale tam jsou, jak bych to řekl, jsou tam strašný úrazy. Tam spadneš, nebo tě někdo podkopne a tak. Teď teda hodně hráčů umírá na tom trávníku, vidělas to? Oni hrajou a teď najednou buchnou na zem a hráči se diví co s ním je, a že je mrtvej na místě. To musí být strašnej pocit.

A když jsi doma, co děláš rád? Rád se dívám na televizi. Dívám se na Kolotoč, na „Chcete být milionářem“. Obdivuju ty lidi. Pak se dívám na Hlas, což mě fascinovalo. Mně se splnil jeden sen, a to jsem strašně rád, jak jsme byli v Olomouci na Nad oblaky, my jsme tam zpívali jako předkapela, tak nás viděl Michal David a divil se, že hrajeme na živo. Pak nás pozval do Prahy na svůj muzikál Mata Hari. Bylo to úžasný. Já ho totiž obdivuju, co všechno dokázal. Měl bych ale přání si s ním zazpívat.

3) *Využíváš nějaké aktivity v Domově Na Zámku?*

Když jsem jezdil domů nebo v létě na tábory, tak jsem chodil často do aerobiku. Ještě chodím do atletiky, nebo chodím běhat sám, abych byl připravený na ten den. Je to pro mě důležitý třeba když jedeme na nějaký zápasy a tak.

4) *Jsi s nimi spokojený?*

Jo, já jsem spokojený, protože já jsem měl přání sem jít, baví mě to. Chci se totiž dostat dál a mám přání bydlet se svou holkou. Všechno se mi líbí, trenéři jsou bezva a jsem spokojený.

5) *Měl bys zájem ještě o jiné aktivity?*

Já jsem přemýšlel nad tím aerobikem, protože někteří mají nadváhu, tak bych chtěl, aby začali trénovat a aby začali shazovat. A já bych to tu uvítal, protože bych si aspoň protáhl tělo.

A ještě něco? No teď jsem dostal na povel Nelu a tak se starám o zvířata o králíky o morčata, my se tak různě střídáme. A ještě bych chtěl tady zavést nějaký taneční den nebo tak něco. A jak jsem chodil občas na ty diskotéky, tak by mě hrozně bavila práce dižeje, jak jsem některé viděl, jak si to užívají, tak to bych moc chtěl.

6) *Trávíš svůj čas i mimo Domov?*

Jo, trávím.

7) *Jakým způsobem?*

Hodně jezdíme na sportovní akce a na koncerty. Chodím na vycházky, ven chodíme taky s těma terapiema, s lamama, a když chodíme ven na různé akce, tak se mi líbí, že mě lidi poznávají. Teď máme natáčet nové cédéčko.

A kde ho natáčíte? V Dobroměřicích je studio, a tam my to natáčíme.

A kdyby byl ve vesnici třeba ten aerobik, mohl bys tam chodit? Tak to by nám asi nedovolili, protože není čas. Musím chodit do terapií a odpoledne mám spoustu věcí, takže na to nemám čas.

A chodíš někam do kina nebo do divadla? Jo, když jsem doma, tak chodím do multikina nebo na koncerty a taky chodím do country klubu tancovat.

A domů do Zlína jezdíš sám? Jo tam jezdím sám autobusem.

8) Chodíš na nějaké vzdělávací kurzy?

Chodím tady v Domově na kurzy ke Katce a máme různé nácviky. Teď jsme měli druhý nácvik jízdy autobusem. Jeli jsme do Vyškova.

Chodil jsem do vaření, ale to už jsem skončil. Teď chodím do cestovního kurzu, kurzu počítače. Teď mi volala holka přes skype a taky se dívám na počítači na filmy a na internet.

9) Uvítal bys nějaké jiné vzdělávací kurzy?

Já hledám byt, protože jsme se s holkou domluvili, že chceme bydlet spolu, a tak bych si chtěl najít nějakou práci, která by mě bavila a které bych se chtěl hodně věnovat, abych u toho vydržel. A mě by zajímala ta počítačová technika, chtěl bych víc a lepší kurzy s tím počítačem, abych se tam víc naučil. Když jsem chodil do praktické školy, tak tam jsem se učil vařit. Taky by mě to dál bavilo dělat.

10) Uplatnil jsi již někdy poznatky z těchto kurzů?

To cestování, to ano, pak taky nakupujeme a můžu si to sám zaplatit. Učíme se dělat si seznamy nákupů a zapisovat si, co nakupujeme a potom to počítáme, jestli nám to vyjde. Taky na počítači si umím něco udělat.

3. UŽIVATEL

Uživatel byl nesmělý, ale přesto velice ochotný odpovídat. Je mu 33 let a trpí lehkou mentální retardací. Bydlí na tréninkovém bydlení s jedním spolubydlícím.

1) Jaké máš pravidelné denní aktivity?

Ráno se probudím, to je základ, jdu k zvířatům, podle toho, jestli mám službu, jdu odemykat kostel.

Každý den chodíš odemykat kostel? Ano, ráno a večer. Podle toho, jestli je bohoslužba nebo není. A potom jdu do terapie, do košíkárny. Na půl devátou a odpoledne na jednu hodinu. A mezi tím mám ještě flétnu od půl jedné do jedné. A v úterý a ve středu mám ještě Katku kurzy.

2) Co rád děláš ve zbylém čase?

Jó, to mi teda toho času moc nezbude.

Jak je to možné? No mě zabírá všechnen čas duchovno. Náboženství a kostel, bohoslužby s panem farářem.

A nějaké aktivity jako čtení nebo televize? No to ani ne, protože to nestíhám. Televizu občas večer, ale rád chodím ke zvířatům, třeba ke králíkům. Ale jenom, když zbude čas, většinou ten kostel.

3) *Využíváš nějaké aktivity v Domově Na Zámku?*

Tak hudebka, flétna.

A nějaký sport? Chodím taky do atletiky, ale kopanou nebo tenis já nehraju.

4) *Jsi s nimi spokojený?*

Jo, já jsem spokojený a i s tím, jak to probíhá.

5) *Měl bys zájem ještě o jiné aktivity?*

Já nic nestíhám, su rád, jak to je. Nic navíc nepotřebuji, protože bych to už úplně nestíhal.

6) *Trávíš svůj čas i mimo Domov?*

Jo trávím.

7) *Jakým způsobem?*

Hlavně ten kostel a taky se učíme samostatnosti a samostatně cestovat. Chodím na vycházky do Víceměřic nebo do Němčic. Ve všední den jedu do Němčic autobusem a zpátky jdu pěšky, a někdy jedu autobusem i tam i zpátky. Jezdím se tam dívat do kostela. Byl jsem tam v neděli na mši. Nebyl jsem tady, ale byl jsem v Němčicích.

8) *Chodíš na nějaké vzdělávací kurzy?*

Chodím na kurzy samostatnosti, hospodaření s penízama, cestování, nakupování, a potom čtení, psaní a počítání. A ještě jsem zapomněl na počítač, to taky děláme.

9) *Uvítal bys nějaké jiné vzdělávací kurzy?*

Ne, nechci nikam chodit, to mi stačí. Už nepotřebuju nic.

10) *Uplatnil jsi již někdy poznatky z těchto kurzů?*

Jo, hodně nám to pomohlo, hodně věcí už můžeme dělat samostatně. Jeli jsme bez doprovodu samostatně nakupovat do Vyškova. Dvakrát jsme byli s doprovodem a potřetí

už pojedeme sami. Samostatně nakupovat, to už zvládám. Potřebovali bysme nějakou práci nebo alespoň kapesné, ať si můžeme nakupovat, kdy chceme.

4. UŽIVATEL

Uživatel je imobilní a málo komunikativní. Je mu 24 let a bydlí na domově (oddělení), kde je osm uživatelů. Na pokoji bydlí se třemi kamarády. Jeho diagnóza zní – těžká mentální retardace. Při rozhovoru mi asistovala pracovnice v přímé péči, která mi pomohla rozhovor zprostředkovat.

1) *Jaké máš pravidelné denní aktivity?*

Každý všední den dopoledne chodím do školy, taky chodím na čtení.

2) *Co rád děláš ve zbylém čase?*

Rád poslouchám hudbu, mám rád masáže, když mi někdo čte a taky jezdím rád na vycházky nebo jenom do zahrady, kde pozoruju, co se okolo děje.

3) *Využíváš nějaké aktivity v Domově Na Zámku?*

Chodím s Katkou číst na verandu, několikrát za týden mám rehabilitace a hydromasáže, také „chodím“ do hudebního kroužku a jednou za týden sem jezdí pejsci.

4) *Jsi s nimi spokojený?*

Jo, všechno se mi to líbí a jsem spokojený. Mám moc rád doteky a jsem spokojený, když se mi někdo věnuje.

5) *Měl bys zájem ještě o jiné aktivity?*

Aktivít je dost, jenom bych chtěl, aby byly častěji a déle.

6) *Trávíš svůj čas i mimo Domov?*

Protože nemůžu sám chodit, musím se spolehnout na sestřičky, nebo na někoho, kdo mě doprovodí. Takže čas mimo Domov jenom tak, když jdu na vycházku.

7) *Jakým způsobem?*

Právě ty vycházky do vesnice, jo a taky, když jedu k lékaři do města.

8) *Chodíš na nějaké vzdělávací kurzy?*

Chodím každý den do školy, kde se učím spoustu nových věcí.

9) *Uvítal bys nějaké jiné vzdělávací kurzy?*

Ani ne. Já bych byl raději, kdyby bylo víc těch relaxačních.

10) *Uplatnil jsi již někdy poznatky z těchto kurzů?*

Nevím, jestli jsem je uplatnil, asi ano.

5. UŽIVATELKA

Tato uživatelka je nejmladší z celého zařízení. Je velmi veselá a hyperaktivní. Má 16 let a trpí těžkou mentální retardací. Je imobilní a moc nemluví. Na domově (oddělení), kde bydlí, je osm uživatelů. Tato uživatelka obývá dvoulůžkový pokoj. Při rozhovoru jsem využila pomoci pracovnice v přímé péči, která mi pomohla porozumět odpovědím a celý rozhovor mi zprostředkovala.

1) *Jaké máš pravidelné denní aktivity?*

Každý den chodím do školy, taky chodím několikrát za týden na rehabilitace a na masáže. Masáže a vodu mám hrozně ráda a těším se na to.

2) *Co ráda děláš ve zbylém čase?*

Ráda se dívám na televizi nebo poslouchám rádio a různé písničky. Taky moc ráda chodím ven na vycházky, ale k tomu potřebuju pomoc, protože jsem na vozíčku.

3) *Využíváš nějaké aktivity v Domově Na Zámku?*

Jo, chodím za Mirečkou do sportovek, kde hrajeme s ostatními různé hry. Taky mám ráda zvířátka a chodím za nimi je krmit nebo za lamama. Taky sem chodí pejsci. Tak to se mi líbí moc a těším se, až přijdou. A taky písničky, tam u výtahu. Tam se zpívá a hraje na bubínky a tak. Jo a jóga.

4) *Jsi s nimi spokojená?*

Jó, asi jó. Ale jsou hrozně málo. Chtěla bych chodit víc.

5) *Měla bys zájem ještě o jiné aktivity?*

To ani ne, jenom chci chodit víc ven a do kroužků. Ale sama chodit nemůžu. Musím vždycky počkat, až se mnou někdo půjde.

6) *Trávíš svůj čas i mimo Domov?*

Jenom na vycházkách, nebo když jde k doktorovi nebo k holičce a tak. A jezdíme taky na výlety, teda někdy.

7) *Jakým způsobem?*

No přece chodím ven. Jenom ale, když má někdo čas a jde se mnou. Já sama ven jít nemůžu. To bych asi nedala.

8) *Chodíš na nějaké vzdělávací kurzy?*

Chodím každý den do školy. A pak taky mám různé nácviky.

A jaké nácviky? Třeba cvičím chodit nebo jezdit na vozíku a tak.

9) *Uvítala bys nějaké jiné vzdělávací kurzy?*

To ne, toho mám dost.

10) *Uplatnila jsi již někdy poznatky z těchto kurzů?*

To jo, jasně.

A například co jsi uplatnila? Tak třeba zrovna ty nácviky. A v té škole, co se učíme. A taky se dostanu za kamarádama a vidím spoustu nových věcí a lidí.

6. UŽIVATEL

Uživatel je veselý, rád komunikuje a pomáhá. Je mu 48 let a bydlí na domově (oddělení), kde je 20 uživatel. Bydlí ve dvoulůžkovém pokoji. Trpí středně těžkou mentální retardací.

1) *Jaké máš pravidelné denní aktivity?*

Su v košíkárně, dělám košíky, koše a misky. Ty složitější věci nedělám, to dělají jiní.

2) *Co rád děláš ve zbylém čase?*

Rád pomáhám, jsem v zahradě, když chtějí někde pomoct, tak jim pomůžu. Pak rád chodím na vycházky, píšu si osmisměrky, čtu si, počítám, chodím na brigády. Taky rád uklízím. Uklízím ložnici, chystám večeři, a tak. To mě taky baví. Taky si maluju obrázky. V létě chodím do bazéna potápět se pod vodou a očváchnout se. Pouštím si ceděčka.

3) *Využíváš nějaké aktivity v Domově Na Zámku?*

Chodím do té košíkárně, do zahrady, ke zvířátkům, tam se střídáme a teď mám volno. Starám se o králíky, o činčile. Chodím do hudebky, na sportovky, stolní tenis, bocce, chodím ven.

A na co hraješ v kapele? Hraju na bonga, na bubny.

4) *Jsi s nimi spokojený?*

Jo, su, su spokojený.

5) *Měl bys zájem ještě o jiné aktivity?*

Rád bych víc někde pomáhal. Taky bych jezdil víc do ZOO a tak, někam na výlety. Rád bych taky chodil k lidem, co tu pracovali na návštěvy. Jinak su spokojený.

6) *Trávíš svůj čas i mimo Domov?*

Jo, ano.

7) *Jakým způsobem?*

Ježdívám dom. Teď pojedeme hrát do Olomóca s kapelou. A chodím na vycházky a taky chodím pomáhat na brigády k lidem a dostávám za to peníze a tak si vydělávám. Chodím na návštěvy za kamarádama do Víceměřic a taky se dívat, jak kamarád chytá ryby.

Taky se chodím stříhat, jezdíme nakupovat. Byli jsme v Brně na veletrhu. A když jsou v obci nějaké akce, tak se taky chodím dívat. Třeba na kolotoče se chodím dívat, ale netočím se na nich.

Nemáš rád kolotoče? Ne, jenom autíčka a ty tu nebývají.

8) *Chodíš na nějaké vzdělávací kurzy?*

Jo k té Katce, ke Katce chodím.

A co tam děláte? Procvičuju si tam psaní a taky čtení, aji osmisměrky tam trénuju, taky s penězma a s počítačem a cestování, ale ještě jsem nikde necestoval.

9) *Uvítal bys nějaké jiné vzdělávací kurzy?*

Chtěl bych se naučit něco víc, ale nevím co.

10) *Uplatnil jsi již někdy poznatky z těchto kurzů?*

Naučil jsem se ty křižovatky a dopravu. Jak přecházet přes cestu, že se musím podívat vlevo vpravo a tak. To čtení psaní a ty osmisměrky, všechno.

7. UŽIVATEL

Tento uživatel je jeden z nejstarších v celém zařízení. Má 72 let. Jeho diagnóza je středně těžká mentální retardace. Je slepý a imobilní. Bydlí na čtyřlůžkovém pokoji na domově (oddělení), kde je 17 uživatelů.

1) *Jaké máš pravidelné denní aktivity?*

Hraju na harmoniku, chodím za Mirečkou do tvořivé dílny a trhám papírky. Nevidím, ale trhám papírky. Chodím tam rád, protože pracuju a jsem tam s kamarádama. Když jsem byl mladý, to jsem ještě chodil a viděl, tak jsem umýval nádobí.

2) *Co rád děláš ve zbylém čase?*

Harmoniku vezmu si a hraju, po obědě si chodím lehnout, a posloucháme rádio a televizi a poslouchám cédéčka. A chodím na vycházky a dneska jsme byli v obchodě, tak to bylo dobře. A v hospodě jsme byli, tam taky chodím rád. Taky chodím do zahrady a v létě rád opíkám. Taky s paní chodím po chodbě a cvičím chodit.

3) *Využíváš nějaké aktivity v Domově Na Zámku?*

Chodím s Mirečkou do tvořivé dílny, dáme si tam kávu. Chodíme do knihovny si vybírat knížky, které si pak čteme. Pak ještě máme pejsky a já hledím pejska. A ještě muzikošku. Já rád zpívám.

4) *Jsi s nimi spokojený?*

Ano.

5) *Měl bys zájem ještě o jiné aktivity?*

Chtěl bych jet na výlet na Velehrad za kamarádem Vaškem. Jinak nevím, co bych tady chtěl dělat. Hrát na trubku, to bych neuměl. Nebo uměl? Já nevím.

6) *Trávíš svůj čas i mimo Domov?*

No.

7) *Jakým způsobem?*

Chodím do obchodu, na vycházky, do hospody na pivo do knihovny, do zahrady a to bude všechno.

A chodíš sám? Ne, já nechodím sám, musí mě někdo odvézt.

8) *Chodíš na nějaké vzdělávací kurzy?*

Já už ne, už to mám za sebou. Už jsu v důchodě a chcu klid.

9) *Uvítal bys nějaké jiné vzdělávací kurzy?*

Už ne.

10) *Uplatnil jsi již někdy poznatky z těchto kurzů?*

—

